

T. C. ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TELEVİZYON SUNUCULUĞU

(Yüksek Lisans Tezi)

Ayşe ISPALARLI

2337

Eskişehir, 1987

T. C.
Yükseköğretim Kurulu
Dokümantasyon Merkezi

ÖNSÖZ

Çalışmada ele alınan "Televizyon Sunuculuğu" sunucunun özelliklerini, kullandığı araç ve gereçleri ele almakta ve sunucuyu belli başlı uzmanlık alanlarına göre incelemektedir.

Böyle bir çalışmanın gerçekleştirilmesinde en önemli etken, bu konunun Türk yazınında, bilimsel çalışmalarında yeterince ele alınmamış olmasıdır.

"Televizyon Sunuculuğu" adlı çalışmada üzerinde önemle durulan konu, televizyon yapım sürecindeki en önemli görevlilerden biri olan sunucunun, bu süreçte ne gibi bir rol aldığını ve bu rolü üstlenirken hangi özellikleri taşıdığını incelemektir.

Televizyon yapımları hem elektronik araç ve gerece hem de nitelikli insan gücüne dayanmaktadır. İçinde bulunulan yirminci yüzyılın ikinci yarısında elektronik tekniğindeki hızlı gelişme, ilgiyi daha çok, elektronik kitle iletişim araçları olan radyoya ve özellikle televizyona yöneltmiştir. Televizyon yapımlarını üreten kişilerin mesleki yetiştirmelerine önem verilmesi gereği yeterince kavranamamaktadır. Uzmanlığın giderek yaygınlaştığı bu yüzyılda televizyon sunuculuğu da uzmanlık gerektiren bir meslektir. Bu yüzden televizyon sunuculuğu konusu üzerinde durulmuştur.

Çalışmanın yapılıp bu aşamaya gelinmesinde pek çok yazılı kaynaktan ve televizyon programlarındaki sunucuların gözlenmesinden yararlanıldı. Çalışmanın çeşitli aşamalarında içerik, biçim ve anlatıma ilişkin eleştiri ve öneriler getiren Tez danışmanım Doç. Dr. Kezban Gülleryüz'e teşekkürlerimi sunarım.

Ayşe Nur Ispıralı

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ

TABLolar LİSTESİ

BÖLÜM I

GİRİŞ	1
Çalışmanın Konusu ve Amacı	1
Yöntem	2
Sınırlılıklar	3

BÖLÜM II

SUNUCULUK VE TELEVİZYON	4
Kişisel İfade ve Sözlü İletişimde Sunuş:	4
Bir Genel Bakış	
Televizyon Sunuculuğunda Temel İlke ve Özellikler	10
Sunucunun Kişiliği	12
Sözlü Anlatım	15
Sesin Kullanımı	15
Ses Aygıtı	15
Solunum	16
Ses Niteliği	17
Diksiyon	19
Durak	20
Vurgu	20
Ton	21
Boğumlanma	21
Söyleyiş	22
Anlatım ve Metni Yorumlama	23
Doğaçtan Konuşma	32
Ekranı Uygunluk	33
Program Ortamına Göre Duruş	34
Yüz İfadesi	35
Kamera Karşısında Hareketler	35
Dış Görünüş	37
Yüz ve Vücut Yapısı	38
Makyaj	38
Giyim	39
Hatırlatma Araç ve İşaretlerinin Kullanımı	40
Hatırlatma Kartı	41
Tele-Prompter	41
Stüdyo Yönetmeninin Uyarı İşaretleri	42
Sunucunun Televizyon Yayın Sistemindeki Yeri	44

BÖLÜM III

TELEVİZYON PROGRAM TÜRLERİNE GÖRE SUNUCULUK	47
Televizyon Program Türlerine Toplu Bakış	47
Yayın Sunuculuğu	48

	Sayfa
Haber Programları Sunuculuğu	49
Haber Sunucusu	50
Hava Raporunu Sunmak	54
Muhabirler	54
Spor Programları Sunuculuğu	58
Spor Muhabirliği	58
Spor Naklen Yayın Sunuculuğu	59
Eğlence Programları Sunuculuğu	64
Yarışma Programları Sunuculuğu	64
Müzik Programları Sunuculuğu	66
Görüşme ve Açık Oturum Sunuculuğu	67
BÖLÜM IV	
SONUÇ	80
KAYNAKÇA	84

TABLÖLAR LİSTESİ

TABLO	Sayfa
1.Yayın Sunuculuğunda Temel Nitelikler	74
2.Haber Programları Sunuculuğunda Temel Nitelikler	75
3.Spor Programları Sunuculuğunda Temel Nitelikler(Spor Naklen Yayın Sunuculuğu Açısından)	76
4.Eğlence Programları Sunuculuğunda Temel Nitelikler	77
5.Müzik Programları Sunuculuğunda Temel Nitelikler	78
6.Görüşme ve Açık Oturum Sunuculuğunda Temel Nitelikler	79

BÖLÜM I

GİRİŞ

Çalışmanın Konusu ve Amacı

Bir kitle iletişim aracı olan televizyonun ilk ve belki de en çarpıcı özelliği, gerçekte yaşayan insanı gösterebilmesidir. İşte bu ileti yeteneğinden dolayı televizyon hızla tüm dünyaya yayılabilmiş, beraberinde de insan-insana iletişimin sorunlarını tartışma alanlarına getirmiştir. Çağdaş olanakların, özellikle iletişim olanaklarının toplumlara kazandırdığı yeni düşünüş ve anlayış biçimleri insanların evrensellesmesine, ortak görünüm ve ruh hali edinmelerine neden olmuştur. Çünkü iletişim olanakları ile aktarılan insan normları her türlü iş ve yaşayış alanlarında herkes tarafından kabul edilir ve anlaşılır özellikleri belirlemektedir. Televizyon insan görüntüsünü aktarmakla bu normları doğrudan doğruya vermektedir ve bunun için de etkin olmaktadır(1).

Televizyon, insanı herhangi bir yaşam dilimi içinde verebildiği gibi, kendine özgü bir durum ve rol içinde de verebilmektedir; bu "televizyon sunucusu" olarak bilinen özel bir durum ve roldür.

Televizyon yayıncılığında sunucu, izleyici ile doğrudan ilişki kuran, hatta televizyon ekranını kişiselleştiren bir eleman olduğu için önemli bir yeri vardır. Sunucu, bir yayının ya da bir programın bölümlerini birbirleriyle ilişkilendirerek programın ya da yayının devamını sağlayan, sözlü bilgiyi sunan kişidir(2). Sunucu, yapımcı veya metin yazarı ile başlayan ve izleyicide biten bir iletişim zincirinin

(1) James Halloran, "Televizyonun Toplum Üzerindeki Etkileri," Televizyonun Etkileri. Çeviren: Süheyl Gürbaşı (İstanbul: İstanbul Reklam: 28, 1977).

(2) Peter Combes ve John Tiffin, TV Production For Education (London: Focal Press, 1978), s. 63.

ortadaki bağıdır; izleyiciye mesajları ileten kişidir. Sunucu televizyon programlarının vitrinini oluşturur ve programların başarısı büyük ölçüde bu kişilerin başarısına bağlıdır. Televizyon yayıncılığında mesaj iletmek gibi önemli bir görev yüklenen bu kişilerin görev ve sorumluluklarının saptanması, bu görevlerin daha iyi bir biçimde yerine getirelebilmesi için hem sunucuların hem de televizyon kurumu yöneticilerinin çaba göstermeleri gerekir.

Televizyon programlarında bir sunuş biçimi olarak daha çok sunucunun kullanıldığı ve Türkiye'de televizyon sunuculuğu alanında belirgin bir ilerleme kaydedilmediği, deneyimli sunucu sayısının düşük olduğu gözönüne alınırsa, "televizyon sunuculuğu"nun incelenmesi gerekli bir alan olduğu gerçeği ortaya çıkar.

Bu çalışmanın amacı, sunucuyu tanımlayarak, türlerini ortaya koymak, başarılı bir televizyon sunucusunda olması gerekli özellikleri belirlemek ve sunucuyu program türleri açısından ele alıp, sunuculuk mesleğinin programlara göre nasıl uzmanlık gösterdiğini açıklığa kavuşturmadır.

Bu tez ayrıca, televizyon sunuculuğunu konu edinerek akademik alandaki çalışma eksikliğini gidermeyi ve televizyon sunuculuğunu meslek edinmiş ve edinecek olanlara yararlı olmayı, sunuculukla ilgili okul, kurs gibi planlı eğitim yapıldığında işlevli olmayı amaçlamaktadır.

Yöntem

Bu çalışmada betimsel bir yöntem uygulanmıştır. Amaç, televizyon sunuculuğunun nasıl bir meslek alanı olduğunu ve hangi etkenler altında nasıl yapıldığını ortaya koymaya yönelik olduğu için çalışma:

a) Sözel iletişimin ve özellikle hitabetin nasıl gelişip değiştiğine genel bakış ve televizyon sunuculuğunun tanımı;

b) Sözlü iletişimin etkin olabilmesi için hangi davranış, araç-gereç ve organların nasıl olması gerektiği ve işlevlerinin incelenmesi;

c) Söz, davranış, araç, gereç ve organların televizyon ile iletişimde uygun biçimde kullanımının (özellikle sunucuya göre) ve

televizyon programlarına göre sunucu farklılıklarının belirlenmesi;

d)Televizyon sunuculuğunun niteliklerinin belirlenmesi ve sonuç metninde ortaya konması biçiminde düzenlenmiştir.

Sınırlılıklar

Sunucuları tanımlamak için,"muhabir","görüşmeci","açık oturum yöneticisi" gibi çeşitli terimler kullanılır.Ancak bu çalışmadaki genel bölümlerde,sunucular hakkında yapılan genel açıklamaları bu kapsamlı terimler içerisinde değerlendirmek karışıklık yaratabileceğinden "sunucu"terimi kullanılacaktır.Şarkıcılar,tiyatro oyuncular ve diğer kişiler yalnızca bu özel işlevi yerine getirdiklerinde sunucu olarak kabul edilebilirler.

Çalışmanın bakış açısı televizyon sunucularına yöneliktir.Bu çalışma,televizyon yayınlarının ve sunuculuğunun etkili ve başarılı olabilmesi,amacına ulaşabilmesi için televizyon sunucularının taşıdıkları özellikler ve gözönünde bulundurdıkları ilkelerle ve sunucuları,sunucuların uzmanlık alanlarına göre program türleri açısından incelemeyle sınırlandırılmıştır.

Televizyon sunucularının eğitimi ve mesleki gelişimi konusunda özgün bir öneri ve eğitim modeli geliştirme gereği bu çalışma tamamlandıktan sonra duyulmuştur.Ancak böyle bir eğitim modeli geliştirmek ayrı ve kapsamlı bir başka tez ile gerçekleştirilebileceği için bu çalışmanın sınırları dışında bırakılmıştır.

BÖLÜM II

SUNUCULUK VE TELEVİZYON

Kişisel İfade ve Sözlü İletişimde Sunuş:Bir Genel Bakış

İletişim, insanlar arasında vazgeçilmez bir gereksinimdir. İletişim sonucu doğan kültürü ve bilimi, insan toplumu yaratmıştır. Alet yapmayı, avcılığı, toprağı işlemeyi insan ancak öbür insanlarla birlikte meydana getirmiştir(3).

İlk insanlar birbirleriyle tüm vücutları sayesinde anlaşırldı.

İnsan kes diyeceğine bu anlamı ifade eden bir şekilde elini sallardı: "ver" diyeceğine avucumu uzatır; buraya, beriye gel yerine de parmağını kıvrarak işaret ederdi.. (İlin ve Segal, 1979, s.21).

İlk insan doğadan gelen seslerden başka, kendi topluluğundan insanların gönderdiği sesleri de anlamaya başlamıştı. Ortaklaşa çalışma insana konuşmayı, konuşma da düşünmeyi öğretmişti, Jest ya da davranış dilinin üstünlüklerinin yanında yetersizlikleri de vardı. Bu dille olaylar canlı bir şekilde betimlenebilirdi, ancak jestlerle soyut bir kavram anlatılamazdı, geceleri de bu dille konuşulamazdı. İşte bu ifa-gereksinimi sestten yararlanmayı gerektirmişti(4).

İlk insanların konuşma çabaları hiç bir zaman boşuna olmamıştır. Onların anlaşmak amacıyla yaptığı bu ilk araştırmalar anlaşılır bir konuşmaya ve giderek toplum hatiplerine öncülük etmiştir(5).

Bugünün, söyleşme(diyalog) ve sözel sunum anlayışı ile ilgili özgün ve yetkin örneklerini Eski Yunanlılar vermiştir.

(3) M.İlin ve E.Segal, İnsan Nasıl İnsan Oldu. Çeviren: Ahmet Zekerya (İstanbul: Yeni Dünya Yayınevi, 1979), s.8.

(4) Aynı, ss.25-27.

(5) Stuart Hyde, Television and Radio Announcing (Fourth edition. Boston: Houghton Mifflin Company, 1983), s.15.

Bir yandan hayatının en yüksek ereğini bilgide bulan,bilmek için yaşayan,edindiği bilgileri yaşamasına temel yapmak için etrafı ile paylaşan eski Yunan filozofları evrensel boyutta bir çılgır açmıştır.Bir Thales,bir Protagoras,bir Empedokles hem filozof hem de hatip,dolayısıyla sözel iletişim alanında eski Yunan büyüklerine örnektir(6).

Sofistlerin kurucularından Georgias çağının büyük hatibi sayılır.Hitabette kendine özgü yeni bir biçem de geliştirmiştir(7).

Protagoras da insan yetiştirmede önemli bir işlevin söz söyleme sanatı olduğunu belirtir ve şöyle der:

Söz söyleme sanatı,insanın en büyük,en değerli işleriyle ilgili bir tekniktir,onu edinmiş olana herşey üzerinde gerektiği gibi konuşmayı,en ümitsiz görünen şeyde bile başarıya ulaşmayı sağlayan büyüklü bir sanattır(Gökberk,1980,s.44).

Siyasi eyleme bilgi ve söz söyleme sanatı ile hazırlanmayı savunan sofistler de Yunanlılara verdikleri derslerde konuşma tekniğini,biçimsel incelikleri ve bunun için gerekli bilgileri öğretmişlerdir(8).

Büyük filozof Sokrates de felsefesini,dünya görüşünü çarşı pazarlarda karşısına çıkanlara konuşarak yaymaya çalışan bir söz söyleme ustası idi.Çevresinde büyük bir hayranlar kalabalığı toplamıştı.70 yaşında iken "gençliği baştan çıkarmak ve Atina'ya yeni tanrılar getirmeğe kalkışmak" ile suçlanıp mahkemeye verilmişti(9).

Yunan felsefesini büyük bir sistem içinde toplayarak bu gelişmeyi en son olgunluğuna ulaştıran Aristoteles de büyük bir hatipti.Aristoteles,Poetika adlı eserinde sanatı ifade yollarından biri olan "taklit" olarak niteler.O'na göre dil,sözcüklerin ölçüye sokulmuş bir düzenidir;düşünceler ise retorik denen araştırma alanına girer.Düşünceler söz aracılığı ile ortaya konur ve değişik duygular uyandırılır.Dilsel

(6)Macit Gökberk,Felsefe Tarihi (Dördüncü basım.İstanbul:Remzi Kitabevi,1980),s.11.

(7)Filozoflar Ansiklopedisi(Cilt 11:258.İstanbul:Remzi Kitabevi,1983).

(8)Gökberk,Ön.ver.,s.44

(9)Aynı,s.63.

anlatım açıktır, en açık dil, herkesin ortak olarak kullandığı sözcükleri kullanan dildir(10).

Hitabet, bir düşünceyi, bir davayı kendisini dinleyenlere usta bir biçimde iletme ve böylece karşısındakileri etkileme sanatıdır. Hitabetçi yöneldiği topluluğu veya kamuoyunu sesi, jestleri, mimikleri ve yerine göre davranışlarıyla etkiler. Bunda amaç, ya öğretici ya da sürükleyici bir atmosfer yaratmak ve böylece davada ortaya konan tezin karşı tarafça kabul edilmesini sağlamaktır. Parleментар demokrasilerde siyasi parti yönetici ve konuşmacılarının, totaliter yönetimlerde ise şef ve önderlerin böyle bir söz söyleme yeteneğine sahip olmaları gerekir(11).

Tarihte bazı liderlerin sözlü iletişimde ve özellikle hitabet sanatında başarılı oldukları ve yaptıkları konuşmalarla kitleleri peşlerinden sürükledikleri görülmüştür.

Hitler'in dinleyicileri de, kendisiyle konuşanlar da onun çekicilikle sertliği ardarda getirmedeki ustalığını her zaman farketmişlerdir. Napoleon'un da kullandığı bu konuşma tarzı Alman dilinde "Gesprachstechnik" terimiyle vurgulanmıştır(12).

Bu tarz konuşmada yalnız hitabetin çekiciliği değil, ikna edici özelliği sonucu gelişen güçlü propaganda etkisi hitabedilen halkın tutum ve davranışlarının değişimine yol açmıştır. Propaganda, bilimsel açıdan psikoloji, sosyoloji analizlerine dayanarak, halen geçerli olan kural ve ilkeler yerine bireysel ve toplumsal gelenekleri keşfedip onlara göre yeni kural ve ilkeler koymak olarak tanımlanır(13). 20. yüzyılın ilk yarısında Lenin, Bolşevizmi yerleştirebilmesini ve Hitler de iktidarı ele alışından 1940'a kadar tüm zaferlerini öncelikle hitabeti de içine alan propaganda ile kazanmış-

(10) Aristoteles, Poetika. Çeviren: İsmail Tunalı (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1963), s.13.

(11) Meydan Larousse (Cilt 5: 907. İstanbul: Meydan Yayınevi, 1973).

(12) Jean Marie Domenach, Politika ve Propaganda. Çeviren: Tahsin Yücel (İstanbul: Varlık Yayınları, 1969), s.54.

(13) Jaques Ellul, Propaganda (New York: Vintage Books, 1973), s.188.

lardır.

Sunuş ya da söylev vermenin, politik ve felsefi alanın dışında da eğlendirme, bilgi verme gibi kullanımları olmuştur. Örneğin sirklerde, vodvillerde, halk seremonilerinde bilgi sağlamak ve sürekliliği korumak için sunucular kullanılırdı. Ancak gösteri sırasında izleyiciler ilerlemeleri görüp duyabildikleri için, sunuculara bilgi sağlamalarından öte heyecan yarattıklarından dolayı önem veriliyordu(14).

Türkiye'de ise, yine sözlü bir anlatım biçimi olan halk tiyatrosu geleneğindeki meddahlıktan söz etmek gerekir. Geleneksel Türk seyirlik oyunlarında meddah, tek kişilik bir anlatı türüdür. Anlatı bölümlerinin aralarında söyleşmeli, kişileştirmeli kesimler de yerleştirilmiştir. Meddah, anlatısını sürekli, dinleyende geciktirim, merak, durgunluk uyandıracak biçimde sunar. Seçtiği konulara göre izleyicide coşkunluk, üzüntü, merak ve acıma duyguları yaratır, kişiyle izleyici arasında bir duygudaşlık bağı kurar. Meddah, hikayesine başlar ve bitirirken de çeşitli söz kalıplarına başvurur(15).

Kitlelere seslenen hatip, sirk takdimcisi ve meddahtan başka vaiz ve tellallık da bir tür sözlü sunuş biçimidir. Tellal, bir haberi veya satılacak bir malı çarşı pazar dolaşıp bağırarak halka duyuran kimsedir(16). Vaiz ise cami, mescit gibi ibadet yerlerinde dihi konuşmalar yapan ve öğütler veren bir yetkilidir(17).

Sirk takdimcisi, hatip, vaiz, tellal, meddah veya politikacılar, iletilecek bir mesajı olan konuşmacılar her zaman mevcut olmuştur. Kitle iletişiminin doğuşu ve özellikle 20. yüzyıldasesin ve görüntünün elektronik yöntemlerle uzak mesafelere iletilmesi ile birlikte sözlü iletişime yeni bir boyut getirilmiştir. "Kitle iletişimi" iletişim olgusunun içinde yer alıp, bilgi, düşünce ve tutumların büyük bir kitleye, bu amaç

(14) Stuart Hyde, Television and Radio Announcing (Fourth edition, Boston: Houghton Mifflin Company, 1983), s. 3.

(15) Metin And, Türk Tiyatrosunun Evreleri (Ankara: Turhan Kitabevi, 1983), ss. 73-75.

(16) Meydan Larousse (Cilt 11: 1015. İstanbul: Meydan Yayınevi, 1973).

(17) Aynı, (Cilt 12: 501...).

için geliştirilmiş araçlarla iletilmesidir. Kitle iletişimi, kullanılan teknik araçlar, iletilen haber içeriği ve seslendiği kişiler açısından iletişimden farklılık gösterir. Kitle iletişiminde mesajı gönderen kurum ya da kurumlaşmış kişidir. Örneğin, televizyonda bir haber muhabiri kurumlaşmış kişi olarak gösterilebilir. Kitle iletişiminin seslendiği alıcı bireydir. Ama bu bireysellik yüzyüze iletişimden farklılık gösterir. Çünkü alıcının mesajı olan tepkisi hemen alınamaz. İletişim ile kitle iletişiminde verilen mesajların nicelik ve nitelik açısından da farkı vardır. Mesaj sayısı kitle iletişiminde çok fazladır. Haber örgütüne binlerce mesaj gelir ve çıkar. Kitle iletişiminde verilen bir mesaj bir program içerisinde sistemli ve sürekli olarak verilir, oysa günlük iletişimde böyle bir plan söz konusu değildir. Kitle iletişim araçları ile verilen mesajın içeriğinin kurumsal ve düzenli olarak verilmesi ve sürekliliği mesaj hakkında daha güven verici, inandırıcı, hatta ikna edici sayılır. Kitle iletişiminde iletişim kişiler arasında değil, bir toplum içerisinde ve kesin olarak tek tek özellikleri bilinmeyen bir kitleye, kitle iletişim araçları yolu ile yapılır(18). Bu bağlamda bir kitle iletişim aracı olan televizyonda, kurum adına izleyiciye düzenli olarak mesaj gönderen, izleyici adına soru soran kişiler sunuculardır.

Televizyon sunucusu elektronik çağın bir ürünüdür. Yüzlerce yıldır sunuculuğa benzer meslekler varolagelmıştır. Yazının icadından önceki devirde masalcılar, saz şairleri, ilahi okuyucuları, daha sonra gazete muhabirleri halka hizmetle görevli olduklarından, televizyon sunucularının görevlerine benzer roller üstlenmişlerdir. Bu mesleklerin bazılarında ağırlık bilgi vermede, bazılarında ise eğlence idi. Sunucular ile hikaye anlatanlar doğrudan dinleyiciye seslendikleri için birbirlerine benzerler. Radyo sunucuları ayrıca, genellikle dinleyici tarafından görülmeyen olayları anlattıkları için gazete yazarları ile de benzeşmektedirler. Ayrıca, televizyon muha-

(18) Aysel Aziz, Radyo ve Televizyona Giriş (Genişletilmiş ikinci basım. Ankara: A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi, 1981), ss.3-5.

birleri ve haber sunucuları, olayları izleyici canlı olarak ya da banttan izlerken anlatırlar. Burada televizyon muhabirleri ve haber sunucuları da televizyon öncesi günlerin haber anlatan kişileriyle karşılaştırılabilirler.

Sunucuların, daha önceki kişilerle paylaştıkları benzerliklere rağmen, bazı önemli farklılıklar da vardır. Radyo ve televizyon binlerce kilometre üzerine dağılmış büyük bir dinleyici kitlesine ulaşmaktadır. Bir tarihçinin Makedonya halkına İskender'in Perslilere karşı kazandığı zaferi anlatması başka, milyonlarca Türkün, Avrupa'da Türk milli futbol takımının yabancı bir takımla yaptığı maçı canlı olarak bir Türk sunucunun sesinden dinlemeleri çok daha başka şeylerdir. Olayın milyonlarca insana anında anlatımı ilk kez radyo ile mümkün olmuştur. Radyonun "kör" araç olduğu gerçeği ile birlikte, uzun mesafelere verdiği çabuk haberleşme olanakları nedeniyle ile sunucular zorunlu duruma gelmiştir. Radyonun doğrudan haberleşmeyi sağlayan, olayları anlatan, programları sunan veya haberleri okuyan kişilerin hizmetleri olmadan yayın yapması düşünülemez. Radyoda sunucu, dinleyici ile başka bir biçimde anlaşılabilir ses, gürültü veya sessizlik arasında dinleyici hattır. Televizyonda ise sunucu, haberci ve yorumcudur. Bu tür görevliler olmaksızın radyo ve televizyonu bugünkü halleriyle bilmek olanaksız olurdu. Çünkü sunucular dinleyicilerine doğrudan seslenirle, dinleyiciye doğrudan seslenmek kadar hiçbir haber dağıtma yöntemi çabuk değildir(19).

Radyonun yalnızca sese dayalı bir araç oluşu, teknik buluş olarak daha erken bulunmasını sağlamış; televizyon ise radyonun ses unsuruna görüntü unsurunun bulunarak katılması ile daha sonra kamu yararına sunulan bir kitle iletişim aracı olmuştur(20).

Radyonun kitle iletişim aracı olarak yayına başladığı ilk yıllar bugünkü gelişmiş durumundan çok uzaktı. Doğal olan

(19) Stuart Hyde, Television and Radio Announcing (Fourth edition, Boston: Houghton Mifflin Company, 1983), s.3.

(20) Aysel Aziz, Radyo ve Televizyona Giriş (Genişletilmiş ikinci basım Ankara: A.U. Siyasal Bilgiler Fakültesi, 1981), s.7.

bu durumda ilk kez elektronik yolla ve alışıl gelmişin dışında bir biçim ve yöntemle topluma ulaşılmaya çalışılmakta, radyo yayınlarında yer alan herşey, tür ve biçim yeni bulunarak ilk kez uygulanmakta idi. Bu bakımdan ilk yayınlarda türler çok sınırlı olup, yayınlar daha çok haber ve müzik türlerinden oluşuyordu. Zamanla bu konuda yetenekli elemanın yetişmesi, yeni program kalıplarının ve türlerinin bulunmasına ve yayınlarda yer almasına nede olmuştur. Özellikle özel girişim elinde bulunan radyo yayınlarında bu gelişim daha hızlı olmuş, daha çok izleyici çekmek amacı ile yeni yeni yöntemler uygulanmış, programlar yapılmıştır. Örneğin sunucularla, toplumun başka yollarla yakından tanıdığı kişilerle program ve sovların yapılması bu gelişmelerden biridir(21).

Radyodaki bu yöntemler televizyonda da görüntü unsuru ile birlikte kullanılmıştır. Radyoda ses ve konuşma açısından önemli olan sunuculuk, televizyonda ses ve konuşma yeteneğiyle dış görünüşün, yüz ve vücut hareketlerinin anlamlı bir bütün oluşturmasıdır.

Televizyon Sunuculuğunda Temel İlke ve Özellikler

Radyo ve televizyon sunucuları, genel iletişim sürecinde sözlü iletişim kullandıkları için, belirli ortak özelliklere sahiptirler. Varlıklarının nedeni bir bakıma sözlü anlatımla kamuya seslenmektir. Radyo ve televizyonun iletişim süreci ile gerçekleştirdiği iş ise, toplumbilimcilere göre, haber verme, eğitme, eğlendirme, mal ve hizmetlerin tanıtılmasını sağlama, inandırma ve harekete geçirme olarak belirlenir.(22)

Televizyonda bu işlevler, çeşitli programlarla yerine getirilir. Her program türünün haber verme, eğitme, eğlendirme gibi bir amacı vardır. Program yapımcıları bu amaçları yerine getirebilmek için çeşitli sözlü iletişim yollarını seçerler. Bu nedenle bir dramının sözlü iletişim yolu ile, bir haber programının sözlü iletişim yolu farklıdır.

(21) Aziz, Ön. ver., s.10.

(22) Aynı, s.51.

Televizyonda, programın bölümleri arasındaki bağı kurmada ve sözel bilgileri sunmada başvurulan bir yöntem sunucu kullanmaktır. Sunucu programda olanları açıklar, gösterileni sunar, genellikle programın sürekliliğini sağlar. Doğrudan kameranın merceğine bakarak izleyici ile doğrudan ilişki kuran profesyonel kişidir(23). Televizyon sunucusunun kitlelere seslenme biçimi programın içeriğine göre farklılık gösterir. Bazı sunucular haber muhabiridir, bazıları yayın sunucusudur, bazıları da görüşmeler yapar, açikoturumları ya da müzik-eğlence programlarını sunarlar.

Televizyon yayıncılığı bir ağaca benzetilirse, teknik kısım bu ağacın köklerine, idari kısım gövde ve dallarına, programlar ise meyve ve çiçeklerine benzetilir. Programlara bu görüntüyü verenler ise sunuculardır. Televizyon izleyicisi genellikle programları hazırlayanları değil, sunuşu yapanları tanır. İzleyicinin programla ilk ilişkisi, ekranda karşısına çıkan kişidir. Bu yüzden programın iyi ya da kötü oluşu yapım ekibinin çalışmasıyla değil, sunucuların başarı düzeyi ile değerlendirilir. Bu durum da televizyon sunucularının doğru olarak seçilmelerini gerekli kılar. Bir program senaryo üzerinde ne kadar güzel olursa olsun, sunucu onu en iyi şekilde sunmadıkça, istenen biçime sokamadıkça program amacına ulaşamaz(24). Haber okuyan bir sunucu tarafsız olmak yerine, bir reklam sunar gibi konuşursa, izleyicilerin okunan habere ve dolayısıyla televizyona olan güvenini sarsar. Bunun gibi verilebilecek daha birçok örnek, programlarda sunucunun rolünü açıkça ortaya koyar. Bu yüzden sunucular herşeyden önce, herşeyleri ile televizyonu temsil ederler.

Başarılı bir televizyon sunuculuğu öncelikle birtakım özelliklere sahip olmayı gerektirir. Televizyon sunuculuğunu üstlenen kişi, bu mesleğin amaçlarını yerine getirebilmek için

(23) Bruce Lewis, The Technique of Television Announcing (London: Focal Press, 1966), s.16.

(24) Selim Esen, "Radyo ve Televizyonda Röportaj," TRT Yayıncılık ve Haberleşme Dergisi, 116 (Kasım 1984), s.22.

gerekli olan bilgi, beceri ve davranış niteliklerine sahiptir. Bu özellikler sistemli bir eğitim ve yaşam deneyimi ile kazanılır. Amaçlanan bilgi, beceri ve davranışların neden bir televizyon sunucusu kompozisyonunun ayrılmaz parçaları olduklarını anlamak için onları tek tek incelemek gerekir.

Sunucunun Kişiliği

Psikolojide kişilik, kapsamı en geniş olan bir kavramdır. Kişilik, bir insanın tüm ilgi ve tutumlarının, yeteneklerinin, konuşma biçiminin, dış görünüşünün ve çevresine uyum biçiminin özelliklerini içeren bir terimdir (25). Kişilik olarak sunucunun nitelikleri, onun çalışma alanındaki başarısına temelidir.

İnsan kişiliğinin temel yanlarıyla, sunucunun kişiliğini öbür kişilik tiplerinden ayıran yanların bir bağlantısı içinde incelemek gerekir. Kişiliğin yapısı ile ilgili bazı potansiyeller vardır. Sunuculuk mesleğiyle ilgili olarak düşünüldüğünde bu potansiyellerden bazıları şunlardır:

a) Kişilik bilinci: Kişiliğin doğal-toplumsal çevre ve kendi bilgisi üstüne edindiği bildirimin niteliği tarafından belirlenir. Bu bildirime ulaşılabilmesi, kişinin anlayış gücüne, yetişimine, pratik deneyimine bağlıdır.

b) Dünya duyumu: Kişinin idealleri, yaşamsal amaçları, kanıları ve çabalarıyla belirlenir. Bu potansiyel, kişinin dünyayı duyusunda, dünyaya bakışında, dünya görüşünde anlamını bulur.

c) Yaratıcılık: Kişinin kendi edindiği ve kendi başına geliştirdiği yetenekleriyle yatkınlıklarının, yapıcı ya da yıkıcı, üretken ya da yeniden üretken olabilecek şekilde iş yapabilme gücünün, kişinin çalıştığı alanda bunları gerçekleştirebilmenin ölçüsüyle belirlenir.

d) İletişim gücü: Kişinin başka insanlarla alışveriş biçimi ve ölçüsüyle, başka insanlarla kurduğu ilişkinin niteli-

(25) Feriha Baymur, Genel Psikoloji (Dördüncü baskı, İstanbul: İnkılap ve Aka Kitabevi, 1978), s. 255.

gi ve sürekliliği ile belirlenir(26).

Sunucunun kişiliği bu yönleriyle incelendiği; ayrıca böyle bir kişiliğin içeriğinin, sunucunun çalışma süreci içinde oluşturduğu manevi bildirimde kendi damgasını taşıyışından yola çıkıldığında, bu dört potansiyelden her birinin kendine özgü niteliğinin de incelenmesi gerekir.

Kişiliğin yapısı ile ilgili bu potansiyeller, sunucunun çalışma alanının niteliği açısından önem taşımaktadır. Sunucunun başarısı büyük ölçüde kişilik bilincine, dünya duyumu, yaratıcılığına ve iletişim gücüne bağlıdır. Bu potansiyeller bütün insanlarda olduğundan çok daha fazla sunucularda gelişmiş olup, sunucunun başarısında önemli rol oynar. Ancak her potansiyelin somut içeriği her sunucuda kendine özgü bir karakter taşır; her sunucunun eğitim düzeyi, sunuculuk eğitimi, dünya görüşü ve mesleğini uygulama biçimiyle belirlenir. Ayrıca sunulan programların farklı biçim ve içerikte oluşu, bu potansiyellerin sunucuda varoluş derecesini belirler.

Sunuculuk faaliyetinin sunucunun kişiliğine bağımlı olduğu ikinci yön, kişilik bilinci ile ilgili potansiyeldir. Kişiliğin öznel yanı olan bu bilinç, sunucunun neyi gerçekleştirip gerçekleştiremeyeceğini, kendisinde ne gibi yeterlikler olduğunu bilmesini sağlar. Kişilik bilincine sahip olan sunucu, kendine olan saygısını, güvenini ve mutluluğunu arttırır.

Her kişide, kendi yaşamının akışı içinde belirli bir dünya görüşü oluşur. Bu dünya görüşü az ya da çok tartışılıp düşünülmüş olabileceği gibi, az ya da çok uyumlu, az ya da çok yönlü olabilir(27). Sunucunun yetisi ve ustalığı, bu dünya görüşünün etkisi altında, kendi yaratımının bilinçli bir özellik

(26) Moissej Kagan, Güzellik Bilimi Olarak Estetik Ve Sanat. Çeviren: Aziz Çalışlar (Birinci baskı, (y.y): Altın Kıtıplar Yayınevi, 1982), ss. 347-348.

(27) Aynı, s. 353.

taşıyışı,kendi bilincine bağlı oluşu,kendi bilinci tarafın-
dan düzene sokulup denetlenişi ölçüsünde gelişerek etkinlik
gösterebilir.Ancak bazı durumlarda sunucu tarafından söyle-
nen sözler ya da okunan bir metin,sunucunun dünya görüşüne
ters düşebilmektedir.Bu farklılık,sunucunun birçok programı
tarafsız olarak sunmak zorunluluğundan ileri gelir.Sunucunun
dünya duyumu,belirli olaylar hakkında fikir yürütebilmeyi,
doğru yorum yapabilmeyi ve anlamlı sorular sorabilmeyi sağ-
lar.

Sunuculuk faaliyetinin sunucunun kişiliğine bağımlı
olduğu üçüncü yön yaratıcı potansiyeldir.Yaratıcılık bir met-
ni yorumlama biçimini etkiler.Metni amacına ve hedef kitle-
sine uygun olarak okuyabilmek için bir yaratıcılık gerekebi-
lir.Ayrıca izleyicilere alışılacelmış kalıpların dışında söz
ve davranışlarla seslenebilmek bir yaratıcılık gücü ister.Bu
potansiyelin en çok gerekli olduğu alan,doğaçlama olarak
konuşularak yapılan sunuculuktur.Sunucu belirlenen konunun
sınırları içerisinde bir sunuş yapmakta serbesttir.Örneğin,
bir eğlence programında sunucu bir espri yapar ya da bir gö-
rüşme sırasında konuğa,yaratıcı gücünü kullanarak ilginç so-
rular yöneltebilir.Sunucularda bu yaratıcı eylemlilik biçimi
herşeyden önce kendi çalışma alanında görülmekle birlikte,ço-
ğu zaman bir başka pratik etkinlik alanında da(fotoğrafçılık,
resim,müzik...)görülebilir.Bu gibi meslek dışı değerler ya-
ratabilme yeteneği ve yatkınlığının sunucuların yaratıcılı-
ğında bir etkisi vardır.Sunucu bir başka pratik alandaki et-
kinliğinden televizyonda yararlanma olanağını bulabilir.

Sunuculuk faaliyetinin başarısında etkisi olan diğer
bir potansiyel ise iletişim gücüdür.Bu potansiyel tüm sunucu-
lar için sahip olunması gerekli bir nitelik taşır.Bir tele-
vizyon sunucusunun hedefi;düşünce ya da duyguları diğer in-
sanlara iletmektir.Bu kısa ifade sunuculukta başarının anah-
tarıdır.Etkili iletişimin bir hedef olması gerektiğini anla-
mak,bu hedefe ulaşmakla bir değildir.Bazı sunucularda ileti-
şim yeteneği kolayca oluşur ve televizyona çabuk uyum sağlar-
lar.Ancak çoğu kişi için günlük konuşmalarda bile etkili ve
kesin olmak,üzerinde çalışılması gereken önemli sorunlardır.

Sunuculuğa yeni başlayanların birçoğu iyi bir ses eğitimin-den geçtiklerinde başarıya ulaştıklarını sanmaktadırlar. Sunucu olarak gerçek iletilcilik, kişinin kim olduğunu bildiğinde, gelişimini yansıtabildiğinde ve kalabalığa değil, kişilere seslendiğini öğrendiğinde başlar. Yalnızca ses yeteneğini ya da sözcük dağarcığını geliştirmek etkili bir iletişim için yeterli değildir. Etkili bir sözlü iletişimin diğer iki yönünden de her zaman haberdar olunması gerekir: Kişiliği yansıtma ve kullanılan sözcüklerdeki gizli duygu ya da düşünceleri iletilme(28).

Sunucu bir televizyon oyunundaki gibi hayali bir karakter değil, gerçek bir kişiliktir. Bu yüzden sunucu kamera karşısında, kişileri birşeylere inandırmak ya da ikna etmek üzere bulunduğundan bu duruma göre doğru, içten konuşur ve davranır. Sunuculuk mesleği, yukarıda sözü edilen potansiyellerle birlikte hareket ve davranışlar üzerindeki denetimi sağlamak, duyguları denetim altında tutabilmek, toplumsal ilişkileri dengeli olarak sürdürebilmek, mesleğe ve insanlara karşı sorumluluk duygusu taşımak ve ilerleme tutkusu içinde olabilmektir.

Sözlü Anlatım

Sesin Kullanımı

Ses bilgisi, insan sesinin yapısını ve ses organlarını inceler. Aynı bilgi alanı, seslerin havanın titreşimiyle konuşmacıdan dinleyiciye aktarılışı sırasında ortaya çıkan fiziksel nitelikli olguları ele alır, seslerin duyuluşu, algılanışı ve bununla ilgili çeşitli olgular üstünde durur(29).

Ses Aygıtı.-Sesleri doğru olarak öğrenebilmek için ses organlarının nasıl çalıştığını bilmek gerekir.

Göğüs boşluğundan dudaklara uzanan kıvrım "ses yolu" denir. Sesler ses yolunda çeşitlenir. Seslerin çıkmasına ve

(28) Stuart Hyde, Television And Radio Announcing (Fourth edition, Boston: Houghton Mifflin Company, 1983), s.18.

(29) Berke Vardar ve diğerleri, Dilbilim ve Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü (Ankara: Türk Dil Kurumu, 1980), s.123.

çeşitlenmesine yarayan organlar akciğerler, ses telleri, dil, dudaklar, dişeti, dişler ve burundur. Bu organların hepsine de "ses aygıtı" ya da "konuşma aygıtı" denir(30). Ses eğitiminden geçmiş olan bir sunucu, ses organlarının işlevlerini, nasıl çalıştığını ve bu çalışma sırasında hangi organların ne tür bir hareketle hangi sesleri çıkardığını bilir ve harflerin tam ve düzgün olarak söylenebilmesi için bu noktalara dikkat eder.

Solunum. -Konuşma sırasındaki kusurların çoğu, yanlış ve düzensiz soluk alıp vermeden ileri gelir(31). Yanlış soluk alan sunucular ciğerlerine yeterli havayı doldurmayı bilmedikleri gibi, konuşurken de soluk vermede soluklarını denetleyemezler. Soluklarının çoğunu tümcenin ilk bölümüne harcarlar, bu yüzden tümce sonuna soluk ya yeterli olmaz ya da hiç kalmaz. Oysa bu soluk almayan kesimde tümcenin en anlamlı ya da en vurgulanacak yeri olabilir. Bazen de soluklarını tutmak isteyerek ses tellerini gererler ya da denetimi iyi bilmedikleri için gırtlaklarını kaparlar, böylece konuşmalarına yardım etmek yerine, onu engellemiş olurlar. Konuşmasını değerlendirebilen bir sunucu, solunum denetimini bilir(32).

Üç türlü solunum vardır: Özellikle kadınlarda rastlanan, göğsün üst kesimiyle solunum; göğüs hiç kullanılmadan, karının genişleyip daralmasıyla meydana gelen karından solunum; hem karınla hem de göğüs yoluyla yapılan tamamlanmış solunum(33).

Tamamlanmış solunum türü en sağlıklı ve işlevsel olanıdır ve sunucu için de en etkili solunum tekniğidir. Ancak her insanın solunum yetisi onun fizyolojik yapısına bağlı olduğundan tamamlanmış solunumu iyi bir biçimde uygulamaya

(30) Tahir Nejat Gencan, Dilbilgisi (İstanbul: Türk Dil Kurumu Yayınları: 243, 1966), s. 26.

(31) Hyde, 1983, Ön. ver., s. 53.

(32) Özdemir Nutku, Sahne Bilgisi 1 (İstanbul: İzlem Yayınları, 1982), s. 197.

(33) Aynı, s. 198.

elverişli olmayan fizyolojik yapılar da vardır.Ayrıca kadınlarla erkeklerin solunum biçimlerinde bazı farklılıklar vardır.Kadınlarda göğsün üst kesimi erkeklerinkine göre biraz daha gelişmiştir.Ama onların doğru solunması karındandır.Çeşitli duruş ve hareketlerde değişik solunum gereksinimi bulunduğundan,sunucunun farklı soluk alıp verme biçimlerini kendinde deneyip,yapısına en uygun olanı seçmesi gerekir(34).

Doğru solunum ilkelerini gerçekleştirecek çalışmalar üzerinde durmak,tamamlanmış solunumun bulunup bulunmadığını anlamak için uygulanan yöntemler,sunucunun düzensiz soluk alıp vermeden ileri gelen sorunlarını düzeltir.

Ses Niteliği.-Sunuculuğa yeni başlayanlarda görülen önemli bir kusur da ses niteliğinden yoksunluktur.Bazı sunucular sert,yüksek,burundan gelen ve çoğu kez de hoş olmayan bir ses çıkarırlar.Oysa izleyiciyi etkilemenin temel koşullarından biri de,iyi bir ses niteliğinin sağlanmış olmasıdır.Sesin rahatça çıkabilmesi gırtlakın açık olmasına ve ses niteliğinin öğelerinin düzenli ve doğru olarak kullanılmalarına bağlıdır.(35)

Ses niteliğinin ilk ögesi tınıdır.İnsan sesi bir müzik aletinden çıkan sese benzer.Konuşmanın frekansı,ritmi,dinamizmi,şiddeti vardır.Bu yetenekleri bir kemancı gibi kullanabilen bir kimse izleyicide daha çok dinleme isteği uyandırır.Bir sunucudan,herkesden daha iyi bir sese sahip olması beklenir.Pürüzsüz ve yumuşak bir sesin dinlenme şansı her zaman daha büyüktür.Çok kalın ya da çok ince,madeni,hırıltılı,genizden gelen sesler sunuculuk için uygun değildir.Herkesin sesi ayrıdır.Aynı frekansa sahip olmasına karşın,çeşitli enstrümanlardan çıkan sesler başka başkadır.İşte "tını"denilen şey bu başkalıktır(36).

(34)Nutku,Ön.ver.,s.199.

(35)Aynı,s.203.

(36)Zafer Cilasun,Spikerin El Kitabı(Ankara:TRT Merkez Program Dairesi Başkanlığı Servis Yayınları,1964),s.8.

Tını,yüksekliği ve şiddeti aynı olan sesleri birbirinden ayıran,ses tonuna titreşim ve parlaklık veren bir öğedir.Tınıyı sağlayan boşluklara tınlatıcı adı verilir.Kafa,göğüs,kafa arkası tınlatıcısı gibi belli başlı tınlatıcılar vardır.Bir sunucu kendisi için en yararlı olan tınlatıcıyı bulur ve onu kullanır,pes seste ya da tiz seste konuşurken hangi tınlatıcıyı kullanacağını bilir(37).

Perde,ses niteliğinin ikinci öğesidir.İnsan sesinin değişik aşamalarında ses tonları vardır.Bu ses tonları orta,tiz ve pes bölgede ortaya çıkarlar.Konuşurken ses perdelerinin değişmesine "büküm" adı verilir.Ses perdesini değiştirmek,yani en kalın sestten başlayıp,orta sestten geçerek yükseğe ulaşmak güç bir durumdur.Buna "esneklik" denilir.Ancak,ses değişikliği birden yapılmaz.Esneklik yorgunluğu giderdiği gibi,dinleyicilerin dikkatinin toplanmasını da sağlar.Fakat perde değişiminin aniden yapılması veya ustaca yapılması uyumsuzluk yaratır(38).Ses perdesi,sunucunun izleyici üzerindeki etkisinde önemli rol oynar.Sesin bir konuşma süresi boyunca aynı perdede kalması durumunda yorgunluk görülür.Sunucu,ses perdesi üzerinde etkili bir denetim kurabilmek için,çeşitli perdeleri duyup işitmeyi ve yorumlamayı öğrenir.Böylece ses perdesi,izleyici farkına varmadan değiştirilebilir ve bu durum aynı zamanda konuşmanın uyumlu olmasını da sağlar.

Şiddet,ses niteliğinin üçüncü öğesidir.Bir düşüncüyü vurgulamak,konuşmayı ilginç kılmak gibi nedenlerle sesin yorgunluğunda bazen değişiklik yapılır.Kalın sesleri ince seslerden ayıran bu özelliğe "yükseklik" adı verilir.Ses şiddeti bağırarak sağlanmaz.Boğazı zorlama ses kırılganlığını zedeleyer.Sunucu,yapacağı çalışmalarla sesine şiddet kazandırabilir.Bu çalışmalardan en yararlı olanı,açık havada bir duvar ya da bölme biçiminde bir engelle konuşarak yapılır.Bu yön-

(37)Özdemir Nutku,Sahne Bilgisi 1 (İstanbul:İzlem Yayınları,1982),s.206.

(38)Doğan Yıldız,Spikerlik ve Futbol Anlatımı(İstanbul:Ser Yayınları,1986),s.71.

temle sesin tınısı kaybolmamış olur.İyi bir ses"oturmuş"bir sestir.Sesin oturması,belli bir bölgenin kullanılması anlamındadır.Tiz bölgede ses girişleri fazla gergindir.Bu bölgede çok fazla soluk verişe gerek duyulduğu için ses titreşmesi ortaya çıkar.Bu durum,özellikle heyecanlı olan bir kişinin konuşmasında farkedilebilir.Pes bölgede konuşma sırasında daha az soluk verişe gerek duyulur.Ancak bu bölgenin sürekli kullanımı abartılı ve tekdüze bir ortamı oluşturur.Bir sunucu için en elverişli olanı orta bölgedir.Çünkü konuşmada rahatlık sağlar.Sesi oturtmak,bu bölgede konuşmak anlamındadır.Buna "sesi yerleştirme" denir.Doğal ve temiz bir konuşma bu bölgeyle olur.Ama yerine göre ses,tiz ve pes perdeler arasında değişebilir(39).

Anlatımda sözcüklerin anlamını belirleyen ve sınırlandıran dil değil,sestir.Uyumlu ve işlenmiş bir sesi olan sunucu,sempati toplar ve dinleyenler üzerinde bir otorite kurar(40).Sunucu,sesin yoğunluğunu programın türüne,biçimine göre denetim altında tutar.

Diksiyon

Diksiyon,tiyatro gibi sahne oyunlarında,söylev vermede,şiir okumada,sözle ilgili sanatlarda,radio ve televizyon sunuculuğunda büyük önemi olan diksiyon(söyleyim),anlam ve ses açısından tümceye uygun olan sözcüğü seçmek, seçilen sözcüğü müzikalitesin vererek söylemek,açık ve yalın bir biçimde konuşmak olarak tanımlanır.Bu özelliklerinden dolayı diksiyona,seçiş ve söyleyiş ustalığı da denilir.Diksiyon bilgisinin olabilmesi,konuşma organlarının sağlam ve işlek halde bulunmasına bağlıdır.Konuşulan her sözün etkili olabilmesi,sesin uyumunun,söyleyişin(telaffuz),jest ve mimiklerin aynı anda ve yerinde kullanılmasıyla gerçekleşir(41).Sunucular diksiyon eğitiminden geçerek hem metni yorumlamayı hem de doğaçtan konuşma yapabilmeyi öğrenebilirler.

(39)Aynı,s.73.

(40)Enise Kantemir,Yazılı ve Sözlü Anlatım(Ankara: A.Ü.Eğitim Fakültesi,1972),s.59.

(41)Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi(Cilt 11: 289.İstanbul:Dergah Yayınları,1977).

Diksiyon eğitimi, aşağıda açıklanacak olan bölümlerden oluşmaktadır. Her bölüm, televizyon sunuculuğu ile bağlantılı olarak ele alınmıştır.

Durak.-Diksiyon tekniğinin en önemli konularından biri olan durak, konuşurken anlam gereği sözcükler arasında yapılan duraklamadır. Tümce içinde yapılan bu duraklar, kavramları daha açık olarak belirtmek, anlamı etkili kılmak ve ritm sağlamak amacı ile yapılır(42).

Durak, bir çeşit vurgudur ve bazen sözden daha etkili olur, kişinin duygusal eğilimini gösterir. Sunucunun konuşmasında, çeşitli duygu ve düşünceleri belirtmesinde bu duraklar rol oynar. Üç temel durak türü vardır:

1. Düşüncenin tümünden değişmesiyle yapılan bu durak türü, metin üzerine konan /// işaretiyle belirtilir.

2. Değişik ama önceki düşünceye ilişkin bir düşünceye geçerken daha uzun bir durak gerektiğinden metin üzerinde // işareti ile belirtilir.

3. Aynı düşüncenin değişik bir bölümüne geçerken daha kısa bir susuş gerektiği için / işareti metin üzerinde yer alır(43).

Vurgu.-Vurgu, bazı sözcüklerin ya da sözcük içindeki hecelerin, diğerlerine göre daha baskılı ve belirgin söylenişidir(44).

Konuşmadaki anlam, duygu ve görüş değişimleri vurgu ile belirtilir. Vurgu ile sözlerine canlılık katamayan sunucu, tempolu konuşsa bile, okuduğu metnin ya da anlattıklarının ilgiyi çekmemesine yol açar.

Sunucu, okuduğu metinde ya da anlatımında önemli yerleri izleyiciye yansıtabilmek, bir görüşme ya da açık oturumda konuklara sorduğu sorunun anlaşılabilirliğini sağlamak ve önemli noktaları belirginleştirmek için vurgudan yararlanır.

(42) Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi (Cilt 11: 291. İstanbul: Dergah Yayınları, 1977).

(43) Nutku, Ön. ver., s. 82.

(44) Vardar, Ön. ver., s. 155.

Tümcede anlam olarak en önemli sözcük vurgu ile belirtilir. Sunucunun vurguları yerinde kullanabilmesi, sunacağı metni önceden okumasına bağlıdır. Doğaçlama sunuculuk sırasındaki vurgulamalar, konuşmanın doğal akışı içinde ortaya çıkar(45).

Ton.-Tümcelerde vurgudan başka, bir söyleyiş özelliği daha vardır. Anlatıma düşünce, duygu, coşkunluk, yumuşaklık ve sertlik gibi ayırtıları katmak için seslerde perde değişikliği yapılır ; buna tonlama denir(46).

Sesin yükselip alçalması bakımından değişik durumları vardır. Bunlar, düz, yükselen, alçalan, yükselip alçalan, alçalıp yükselen çeşitlerin birer değişikliğidir. Bir sunucu için en uygun ses tonu, tekdüze olmayan ve gerektiğinde yükselip alçalabilen bir tondur(47). Tonlama, sunulan programın içeriği gözönünde bulundurularak yapılır. Ulusal bir maçın anlatımında sunucunun kullandığı bir söz, tonlama aracılığı ile sevinç, coşku, kızgınlık, hayret gibi birçok duyguyu yansıtır. Tümçelerin söylenişindeki ton değişikliğinin anlamla ilgisi büyüktür.

Boğumlanma.-Boğumlanma, tüm sözcüklerin, hecelerin ve harflerin anlaşılabilir olması ve ağızdan tam olarak çıkmasıdır. Bir sunucu, ünlü ve ünsüz harfleri tam olarak çıkartabilmek için dil, diş, dudak... gibi boğumlanma organlarını çeşitli şekillerde ve serbestçe kullanır. Boğumlanma konuşmaların anlaşılabilirliğini sağlar. Konuşmada önemli olan duyulan değil, anlaşılan sestir(48).

Deneyimsiz bir sunucunun en büyük kusurlarından biri, sözcükleri belirgin olarak söylemeyişidir. Günlük konuşmadaki tümcelerde giriş ve bitirişlerdeki sözcüklerin net olarak duyulmadığı farkedilse bile normal karşılanır. Ancak bu, televizyon ekranında hemen göze çarpar ve izleyiciyi rahatsız

(45) Cilasun, Ön.ver., s.17.

(46) Gencan, Ön.ver., s.51.

(47) Kantemir, Ön.ver., s.58.

(48) Hyde, 1983, Ön.ver., s.142.

eder.İyi bir diksiyon,ünlü harflerin tam değerleri verilerek söylenmesi ve ünsüzlerin özellikle başta ve sondaki kesin boğumlanması ile gerçekleşir(49).

Belirgin ve kesin olarak söylenen tümceler,konuşmanın anlaşılabilirliğini sağlar.Ancak,boğumlanmaları abartmak yapay bir durum meydana getirir.Sunucunun,dikkatleri çekecek ölçüde harfleri boğumlamasını,kendisine 30-35 cm'lik bir uzaklıkta olan mikrofon,büyültüp kulağa gelebilecek duruma getirir.Mikrofon,kusurları ortaya çıkaran,büyülterek gösteren bir ayıracıdır.Tümcelerin sonunda ses düşmesi,duraksama,sinirlilik,ses titremesi gibi durumları tüm açıklığıyla yansıtır.Solum denetiminin iyi yapılmaması nedeniyle ses mikrofona iyi gelmeyebilir.Bazı sunucularda duyulan hışıltıların nedeni "f,t,s"seslerinin gereğinden fazla şiddetle söylenişinden ileri gelir(50).

Mikrofonlar,insan sesini olduğundan daha farklı bir duruma getirirler.Bazı sesler mikrofonsuz olarak pürüzsüz ve nettirler ama mikrofona konuştukları zaman kulağa hoş gelmeyen bir sesle karşılaşırlar.Sunuculuk mesleği,mikrofonsuz olarak yerine getirilemeyeceği için,sunucularda mikrofonik ses yani,mikrofona uygun,mikrofon için elverişli bir ses aranır.

Televizyon sunucusunun kullanacağı mikrofonu ses teknisyeni seçer.Mikrofonun bozuk oluşu,yanlış seçilmesi ya da hatalı kullanımı,sunucunun ses ve anlatımına olumsuz etki yapar.Sunucunun,mikrofonların nasıl kullanacağını ve özelliklerini bilmesi,sesin mikrofon yoluyla kaliteli ve net olarak iletilmesini sağlar(51).

Söyleyiş.-Sesleri çıkarma sırasında,seslerle ton,vurgu,durak,süre gibi ses olgularını söyleme ve gerçekleştirme biçimi söyleyiş(telaffuz)olarak tanımlanır(52).

(49)Nutku,Ön.ver.,s.214.

(50)Çilasun,Ön.ver.,s.13.

(51)Hyde,1983,Ön.ver.,s.210.

(52)Berke Vardar ve Diğerleri,Dilbilim ve Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü(Ankara:Türk Dil Kurumu,1980),s.132.

Sunucular, bir dili en iyi ve en doğru konuşan kişiler olarak kabul edilirler. Dilini iyi, güzel ve anlaşılır biçimde konuşan sunucu, izleyicilerine bu alanda örnektir. Bu yüzden doğup büyüdükları çevrenin aksanı ile değil, doğru kabul edilen aksanla konuşurlar. Aynı sözcük değişik ağızda, değişik bir söyleyiş kazanır. Türkçe'nin söyleyişinde İstanbul ağızı esas olarak alınır(53).

Söyleyiş, diksiyonun temelidir. Uzun harfleri, uzun heceleri, ince ve kalın sesleri yanlış söylemek konuşmanın bütün uyumunu bozar. Örneğin; Kâmil yerine Kamil, Zafer yerine de Zaafer söylemek gibi(54). Bazı sunucuların birkaç tane de olsa, böyle yanlış söylediği sözcükler vardır. Söyleyiş hataları ise konuşmada en çok göze batan hatalardır. Söyleyiş kusurlarını giderme çalışmalarında dilin ses dizgesini, harflerin boğumlanma noktalarını, sözcük yapısını, söyleyiş özelliklerini, vurgu ve tonlama inceliklerini, kısacası dilbilgisi kurallarını öğrenmek sunucular için vazgeçilmez bir koşuldur.

Anlatım ve Metni Yorumlama

Sözlü anlatım, tasarlanan bir konuyu tümce düzeni içinde sözle anlatmaktır. Dilin kimliği ve kişiliği anlatımda kendini gösterir. Dilin birimi sözcük, anlatımın birimi tümce dir. Sözcükler tümcelerin içinde değer kazanırlar. Dil, kuruluşu ve yerleşmiş ses düzeni ile toplumsal bir kurumdur. Kişisel bir yaratma ürünü olan anlatım ise büyük ölçüde bireyseldir. Anlatımın bireyselliği, kişiye göre değişmesi niteliği; bireyin, düşüncesini anlatabilmek ve sözlerine özellik katılabilmek için dilsel gereç ve olanakları kendine özgü ölçütlerle seçip kullanışı anlamına gelen, "biçem" ya da eski deyişle üsluptur. Kişi, bir düşünce ya da olayı anlatmak için kullanacağı sözcükleri kendine özgü bir biçimde kurar. Böylece ortaya çıkan anlatım, biraz da kişinin kendisidir(55).

(53) Cilasun, Ön.ver., s.12.

(54) Yıldız, Ön.ver., s.61.

(55) Rasim Şimşek, Türkçe Anlatım (Trabzon: T.C. Trabzon İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi, 1981), s.10.

Her sunucunun kendine özgü bir biçemi vardır. Programın bütünlüğü açısından, bu kendine özgülüğün konuşma örgüsüne, programın türüne, atmosferine ve hedef kitleye uygunluk sağlaması zorunludur.

Ekrandaki sunucuların bazıları samimi, bazıları otoriter, bazıları da soğukkanlı görünür. Kişi sunuculuk mesleğinde ilerledikçe, kendine özgü bir biçem geliştirir. Yüz ve vücut hareketleri, konuşma biçimi, kullandığı sözcükler kişiliğinin bir parçası olur. Ve bazen bu kendine özgülük öylesine bir hal alır ki, televizyondaki bir program izleyici tarafından programın adıyla değil, sunucusunun adıyla anılmaya başlar.

Farklı programlarda sunuculuk yapanlar, her programa göre de bir biçem geliştirirler. Yalnızca bir anlatış biçimine bağlı kalan sunucular, diğer programlarda başarı göstere-memektedirler. Sözelimi bir eğlence programında içten ve esp-rili, bir klasik müzik programında ciddi bir biçimde sunuculuk yapabilmek, programa uyum sağlayabilmeyi, deneyim ve ustalığı gerektirir. Bazı televizyon istasyonlarında her bölümün sunucuları ayrılarak uzmanlaşmaya gidilmektedir. (56)

Anlatımın temel aracı olan sözcüklerin, sözlü anlatıma uygun, anlamı ve gereği tam yansıtacak biçimde belirlenmesi, söz akımında tümcenin gerekli yerine oturması, her birini ses ve anlam farkını vererek doğru söyleme, anlatımın güzelliğini arttırır. Tümcelerin kuruluşu ayrı bir önem ve değer kazanır. Uzun, bileşik, dolambaçlı, karışık tümceler yerine kısa, kalın, özlü tümceler kurma ve aralarındaki geçişleri doğal bir biçimde bağlama, anlatımı renkli ve canlı yapar.

Açıklık; bir düşüncenin kolaylıkla anlaşılır olma özelliğidir. Bu, sözcüklerin anlama uygun olarak seçilmesi, tümce-lerin söz dizimine uygunluğu ve doğrudan bir anlatımla sağ-lanır. Değişik anlamlara gelen tümceler, belirgin olmayan bağ-lantılar, mantıksal yapıdaki kopukluklar anlamın açık olarak

iletilmesini engeller(57).Eğer sunucu,düşüncelerini uyumlu, tutarlı bir düzen içinde açık seçik ortaya koyabilirse,izleyici onları kavramakta güçlük çekmez.Bu yüzden önce,işlenecek düşüncelerin iyi düzenlenmesi,sonra da bunların uygun sözcüklerle anlatıma dökülmesi gerekir.

İyi anlatımın niteliklerinden biri de yalınlıktır. Yalınlık;anlatımın süsten,gösteriştan uzak olması,izleyiciler tarafından kolay anlaşılır durumda bulunmasıdır(58).Anlamı bilinmeyen sözcüklere anlatımda yer vermek ,bilgiçlik taslamak,kalıplaşmış sözleri tekrarlamak sunucuyu yalınlıktan uzaklaştırır.

Sunucu,anlatımı güçlendirmeyen sıfatlardan,gereksiz bağlaç ve edatlardan,aynı anlatıma gelen sözcükleri tekrarlamaktan,zorunluluk olmadıkça yabancı ya da anlamı iyice bilinmeyen sözcük ve deyimleri kullanmaktan kaçınır.Anlatımdaki acelecilikle sözcükleri yanlış,eksik ve anlamı zedelenmiş bir biçimde söylememeye,dilbilgisi kurallarına uymaya özen gösterir.Alışılmamış bir deymi mutlaka kullanma duruvarsa,kısa bir açıklamayı da beraberinde getirir.Sunucu,"bir kerede"anlaşılma zorundadır.

Sunucular,doğaçtan(irticalen)konuşma,notlara bakarak konuşma,prompter kullanarak konuşma gibi çeşitli sunuş biçimlerinin her birinde etkili olacak biçimde eğitilirler.Olay yerinde sunuculuk yapanlar genellikle haberin oluştuğu yerde ya da basın konferansında aldıkları notlardan,haberlerini doğaçtan verirler.

Sunucu olarak en önemli görevlerden birisi de bir başka kişi tarafından yazılan bir metni etkili bir biçimde okumaktır.Metin yazarı ile başlayan ve izleyicide biten bir iletişim zincirinin ortadaki bağı sunucudur.Sunucu,yazarın düşüncelerinin izleyicinin zihninde gerektiği gibi yer alma-

(57)Oya Adalı,Yüksek Öğretimde Sözlü ve Yazılı Anlatım (İzmir:Aydın Yayınevi,1982),s.261.

(58)Şimşek,Ön.ver.,s.232.

sını sağlayacak biçimde bir köprü görevini üstlenir.

Sunucu, mesajları sözcüklerin doğrudan okunmasıyla olabileceğinden daha etkili kılabilir. Başlangıçta sözcükleri doğru okumak ve doğru yorumlamak, diğer aşamada metne uygun olarak heyecanlı, ciddi, şakacı olmak (ki bu da değişikliğe yol açar ve herbiri izleyicilere ayrı bir anlam ifade eder), diğer bir aşamada ise, mesajın değişik bölümlerine ağırlık vermek suretiyle mesajın ifade ettiği anlam artar. Kısaca sunucu, metni en ikna edici ve anlaşılması en kolay biçimiyle sunmak durumundadır. Ancak sözlü iletişim, televizyon sunucuları ellerindeki metni açık ve ikna edici bir şekilde sunmadıkları takdirde etkisiz kalabilir. Birçok deneyimli sunucu sözcükleri aksamadan okudukları zaman kendilerini başarılı olarak kabul ederler. Bir sözcük, bir düşüncenin sembolüdür, eğer zihindeki düşünce belirgin değilse ya da sözcükler etkili olarak iletilmiyorsa, düşünceyi dinleyiciye ulaştırma şansı azalır. Bazı durumlarda az ya da yetersiz bir yorumla metni okumak bazı düşüncelerin yazardan izleyiciye ulaşmasını sağlayabilir ancak bu başarılı bir sunuculuk değildir. Sunuculara etkili olmaları amacıyla para ödenir ve bu da sunucuların normal okuma yeteneklerini daha da geliştirmek zorunda oldukları anlamına gelir. Yalnızca sözcükleri okumak, sözlü iletişimde düşük bir düzey oluşturduğu için, iyi iletişim, izleyicinin bütünü oluşturan her parçanın uygun olarak vurgulanması ile yazar ya da sunucunun düşüncelerini çarpıtılmadan ve etkili olarak algılayabilmesidir. İyi bir yorum, sunulan malzemenin tamamen anlaşılmasını gerektirir. Doğaçtan konuşanlar ve kendi metinlerini kendileri yazanlar dışında sunucular, yaratıcıdan çok yorumcu kimselerdir(59).

Yazarın amacını anlamak için birçok gözlem her yönden ele alınır. Sunucunun metni yorumlayabilmesi şu noktaları göz önünde bulundurmasıyla gerçekleşir:

1. Genel anlamı kavrayabilmek için metni iki kez okuma,
2. Metnin amacını kısa bir tümce ile belirleme,

(59) Hyde, 1983, Ön. ver., s. 23; Robert Hilliard, Understanding Television (Fourth printing. New York: Hastings House, Publishers, 1972), s. 240.

3. Metnin genel havasını kavrama,
 4. Metnin parçalarını ve yapısını tanıma,
 5. Noktalama işaretlerinin metin okunurken sağladıkları yararları bilme,
 6. Metin içerisinde tam olarak anlaşılmayan ya da söylenişi zor olan sözcükleri saptama,
 7. Metni yüksek sesle okuma,
 8. Programın hedef kitlesini tanıma,
 9. Metnin kaynağı ve geri plandaki olaylar ile ilgili herhangi birşey bilmenin gerekli olup olmadığını düşünme(60).
- Metni yorumlama ile ilgili olarak yukarıda verilen listedeki uyarıların yerine getirilmesi görüldüğünden daha fazla çaba gerektirir.

Metnin amacının belirlenmesi verilecek en önemli kardır. Bir yorumcu olarak sunucunun görevi, metne uygun bir anlatım biçimi seçmektir. İki benzeri tümcenin yorumu, tümceler ayrı anlamlarda ya da ayrı amaçlarda kullanıldıklarında değişir, aynı şekilde yayın metinlerinin de ayrı ayrı yorumlanmaları söz konusudur.(61).

Metnin amacı belirlendikten sonra genel havası da belirlenir. Televizyon sunuculuğunda, metin özel bir anlam ya da havanın kavranabilmesini sağlamak amacıyla kısaltılabilir ya da uzatılabilir. Örneğin bir müzik programının sunuculuğu için süre o kadar önemli olmayabilir. Spor karşılaşmalarında ise verilmek istenen hava, oyun içerisindeki gidişe göre belirlenir(62).

Bir metnin havası neşeli, üzgün, ciddi, şakacı...olunarak verilebilir. Uzun bir metnin birçok anlamı ya da havası olabilir ancak baskın bir hava sürekli kalır. Metin, ilk olarak sunucu tarafından okunduğunda bu tür değişikliklerin belirlenmesi ve verilmek istenen havanın abartılmaması gerekir(63).

(60)Hyde,1983,Ön.ver.,s.23.

(61)Aynı;Oya Adalı,Yüksek Öğretimde Sözlü ve Yazılı Anlatım(İzmir:Aydın Yayınevi,1982),s.94.

(62)Aynı.

(63)Hyde,1983,Ön.ver.,s.24.

Uzun bir belgeseli anlatırken ya da beş dakikalık, otuz dakikalık bir haber programını sunarken bu tür değişikliklere daha fazla ve daha sık karşılaşılr. Metnin havasındaki değişiklikleri dikkatle inceleyen bir sunucu programın bütünlüğünü, akıcılığını, mesajın tam anlamının verilmesini sağlar. Haber programlarında anlam değişikliği, konunun değişimiyle içiçedir. Birçok haber yayını, kısa başlıklarla başlayıp kısa bir sürede birçok değişikliğe yol açar.

İyi yazılmış metinlerin hemen tümü açıkça belirli değişiklik bölümlerden oluşurlar. En basit şekliyle metin, başlangıç, orta ve bitiş gibi bölümlere ayrılır. Başlangıç tanıtım içindir, ortadaki kısım, verilecek bilginin büyük bir bölümünü içerir. Bitiş ise genellikle önemli noktaların toparlanması için kullanılır.

Sözcük olarak nitelenen düşünce sembollerine ek olarak yazarlar, noktalama işaretleri olarak nitelendirilen bir dizi işaret daha kullanırlar. Noktalama işaretleri, yazarın anlam ve biçim ile ilgili amaçlarını gösterdikleri için genellikle sunuculara çok yararlı olurlar. Bazı kişiler virgüllerle, kesmelerle ve öteki işaretlerle doldurulmuş bir metni okuyanın zorlandığını belirtirler. Ancak bu işaretler, kuralara uygun olarak, gerektiği yerde, aşırılığa varmadan kullanıldığında metnin sağlıklı yorumlanması açısından çok önemlidir. Söyleyişi belirleyen ayraç işaretleri gibi noktalama işaretleri de o kadar küçük farklarla birbirlerinden ayrılırlar ki, bu durum özellikle metnin hazırlıksız okunması gerektiğinde sunucular için zorluk oluşturur⁽⁶⁴⁾. Yazılı metinle çalışan sunucuların mükemmel yakın görüş yetenekleri vardır. Bazı sunucular, diğer zamanlarda kullanmadıkları halde yayınları sırasında gözlük kullanırlar. Bazıları yeterli zaman bulduklarında, yayına girmeden önce metnini gözden geçirir ve yararlı olacağını düşündüğünde metne noktalama işaretleri ekler

(64) Hamza Zulfikar, Yüksek Öğretimde Türkçe Yazım ve Anlatım (Üçüncü baskı, Ankara: Gül Yayınevi, 1983), s. 121.

ya da işaretleri arttırır.Aşağıda önemli noktalama işaretleri ele alınarak,bu işaretlerin sunucuya sağladıkları yararlar belirtilmektedir.

a)Soru İşareti(?):Soru yönelten ya da doğruluğundan kuşku duyulan bir tümcenin sonunda kullanılır.Örneğin:Moğolca kelimeleri,hatta ekleri Türkçe sayıyor?

b)Ünlem İşareti(!):Biraz vurgu ya da heyecan gerektiren tümcelerin sonunda ve alay,küçümseme,dogruluğundan kuşku duyma anlamlarında kullanılır.Örneğin:Sinemamızın büyük sanatçısı Filiz Can(!)...gibi(65).

c)Tırnak İşareti("):Tırnak işareti yayın metninde iki ayrı amaç için kullanılır:İşaretlerin arasındaki sözcüklerin aynen aktarıldığını belirtmek ve italik harflerin yerini almak.Birinci şekil haber metinlerinde sık sık kullanılır:... Kimliği belirsiz bir kişinin kendisine"davadan çekil,yoksa öldürüleceksin" dediğini söyledi.

Tırnak işaretleri çok sık olarak italik harflerin yerine haber metinlerinde kullanılırlar:...Yeni kitabı "İnsanlığın Tarihi" Bilim Dergisi'nin en çok satan kitaplar listesinde üç ay yer almıştı(66).

d)Noktalı Virgül(;):Nokta ve virgülden birleşmiş bir işarettir,görevi de onların ortalaması gibidir.Biçim olarak ayrı,anlam olarak birbirine bağlı tümcelerin arasında kullanılır.Noktalı virgül içeren bir tümce okunurken,işaretle ayrılmış tümceler arasında aza verilir.Ancak aynı zamanda iki tümcenin birbirine bağlıolduğunun izleyici tarafından anlaşılması sağlanır(67).

e)İki nokta üstüste(:):Uzun aktarmaları belirtmek ve listedekileri sıralamak için kullanılır:Sık sık depremlerin meydana geldiği Orta Amerika ülkeleri şunlardır:Guatemala, El Salvador,Kosta Rika.

(65)Zulfikar,1983,Ön.ver.,s.158.

(66)Hyde,1983,Ön.ver.,s.36.

(67)Gencan,Ön.ver.,s.376.

f)Tire(-):Bu işaret,şaşkınlık,bitirilmemiş harf ya da adlar ve düşüncede oluşan ani bir kesintiyi ifade eder:

Sunucu:Odada çevreye baktı,görünen birşey-bir dakika,köşede bir karaltı yokmuydu?

Tire işareti,bir önceki açıklamayı toparlamak için de kullanılır:

Sunucu:Başbakan,yaşamın önemli bir gerçeğini hiç bir zaman gözden uzak tutmadı-Milli Savunma.

Bu işaretin kullanıldığı bir tümceyi okurken öncelikle,ne amaçla kullanıldığına karar verilir.Eğer amaç şaşkınlık ya da düşüncelerdeki kesintiyi göstermek ise,işareten önceki sözcükler işareten sonra devam edeceklermiş gibi okunur. Kesinti,sanki olacağından habersizmiş gibi aniden vurgulanır. Bir önceki açıklamanın toparlanması için bu işaret kullanılabaksa,tümcenin ilk bölümü,son bölümün hazırlığı gibi okunur ve son açıklama da,belirli bir aradan sonra işareten önceki açıklamanın toparlanması ve açıkça belirtilmesi düşünülerek okunur.

g)Parantez İşareti():Bu işaret,önemli ancak tümcenin devamı için gerekli olmayan ifadeler için kullanılır ve aynı görevi tırnak işaretleri de görür.Parantez işaretleri bazen,konuya açıklık getirmek amacıyla konulurlar:

Sunucu:Ünlü aktör eski eşine çağrıda bulunduğunu ve "benim (aşk) mektuplarımı hemen geri göndersin" dediğini söyledi.

Böyle bir örnekte okuyucu,aşk sözcüğünün gazete tarafından eklendiğinin farkına varabilir.Ancak bu tür bir metin yayında okunduğunda,aktörün açıklaması yanlış yorumlanabilir.

h)Virgül(,):Bu işaretin çeşitli kullanım amaçları vardır,ancak genelde sözcükleri ayırmak için kullanılır.Virgül,yayın sırasında genellikle bir duraklamayı ifade eder. Virgül sayesinde sunucu sıklıkla nefes alma olanağını bulur(68).

Sözcüklerin doğru olarak söylenişleri, metni doğru anlamak kadar önemlidir. Sözcükleri doğru olarak söylemenin yanında, metindeki imaların da anlaşılması gerekir.

Televizyon için yazılan metinler gazete, dergi ve kitaplar için yazılan metinlerden farklılık gösterirler. İyi bir yayın metni genellikle sessiz okumayı yetersiz kılar. Uzun bir metni okumak zor olabilir. Sunucu sessiz bir şekilde okuyan okuyucunun yapabileceği gibi sözcükleri ya da tümceleri atlamak, zor ya da bilinmeyen bölümü geçmek ve yorulduğu zaman gözlerini kapamak gibi şeyleri yapma şansına sahip değildir. Bir sunucu sürekli okumak, doğru olarak okumak ya da konuşmak, doğru vurguyu kullanmak ve tüm bunları gözlerini az da olsa dinlendirme fırsatı bulamadan yapmak zorundadır. Sunucu, gözleri yorulduğunda daha fazla hata yapmaya başlar. Sunucular tümce sonuna geldiklerinde, sözcükleri okumaya devam ederken gözleri metinden ayırabilme ve gözleri yormadan daha uzun metinleri okuyabilme yeteneğini kazanırlar. Ancak bunu yaparken birçok sunucu tekdüzelik ve tümce sonlarında vurgu yapmadan okuma gibi yanlış bir alışkanlığa kapılabilmektedirler.

Metnin doğru biçimde yorumlanması, sunucunun konuya ilgi göstermesine de bağlıdır. Sunucu konuya özel bir ilgi duyuyor ya da duymuyor olabilir. Ancak profesyonel sunucu bu tür bir ayırım yapmaz. Bazı özel durumlar dışında (sunucunun programın yapımcılığını da üstlenmesi gibi) sunucu televizyonda kaynak ve hedef arasında bir araçtır, bu yüzden bir büyüteç gibi davranmak ve hiçbir ayrıntıyı gereğinden fazla büyütmek zorundadır (69).

Sunuculukta metni yorumlamak açısından önemli olan şey, okuma metinlerini bir konuşma metni olarak düşünmektir. İzleyici, sunucunun elinde yazılı bir metin olduğunu görse bile ondan okumasını değil, konuşmasını bekler. Bir konuşma

biçemi yaratmak için en iyi yol, seslenilen kişiyi zihinde canlandırmak ve mesajı ona "söylemek"tir(70).

Doğaçtan Konuşma.-Bir yayın gününün önemli bir bölümünü metne bağlı kalmaksızın yapılan doğaçtan(irticalen)konuşarak yapılan sunuculuk oluşturur.Doğaçtan konuşmada,sunucunun konu ile ilgili bilgisi vardır,genelde ne hakkında konuşacağını bilir ve program sırasında bunlara bağlı olarak, metne bağlı olmadan,sözcükleri zihninde kurmadan konuşur.Yarışma programlarının sunucuları,görüşme yapanlar,açık oturum yöneticileri programlarını doğaçtan konuşarak sunmak durumunda olan sunucuların yalnızca birkaçıdır(71).

Televizyon sunuculuğunda doğaçtan konuşmaya çalışılabilir,başarı formülünün belirlenmesi kolay,ancak uygulanması zordur.Sunucunun ne hakkında konuştuğunu bilmesi,söylediği ile ilgilenmesi,izleyici ile iletişim kurma yeteneği ve çekici bir kişilik geliştirmek doğaçtan konuşabilmede başarı sağlayan etkenlerdir.Doğaçtan konuşan sunucular,metin okuyanlara göre daha çok izlenme şansına sahiptirler.Metinler genellikle birbirine bağlı bir şekilde yazılmışlardır.Buna karşılık doğaçlama olarak sunuculuk yapanlar sürekli bir noktadan diğerine geçebilirler.Metinlerin özel bir konusu vardır ancak doğaçtan konuşan sunucular genelde zihinlerindeki konuya konuşma anında yön verirler.Doğaçtan konuşarak yapılan sunuculukta başarılı olabilmek için sunulacak konu hakkında bilgi sahibi olmak,konuya ilgi duymak ve izleyici ile iletişim kurma yeteneğine sahip olmak gereklidir.Doğaçtan konuşabilmek ayrıca,düşünceleri sistemli olarak ifade edebilmek,konuyla ilgili sorular sorabilmek,programın gidişini sürekli odak noktasında tutabilmek,belli bir kültür ve dünya görüşü sahibi olmak gibi özellikleri gerektirir(72).

(70)Hyde,1983,Ön.ver.,s.43.

(71)Aynı,s.47.

(72)Bruce Lewis,The Technique of Television Announcing (London:Focal Press,1966),s.122.

Ekrana Uygunluk

Televizyon sunucusu, konuşmaya fiziksel bir yaklaşım getirmek durumunda olduğu için de radyo sunucularından ayrılır. Televizyon sunucularının gözleri, elleri, ağız ve kolları izleyici için bir anlam taşır. İzleyicilerin, sunuculardan uygun bir fiziksel yorum beklmeleri, sunucuların ellerindeki metni ayrıntılı olarak incelemeleri için zorunlu bir neden olur. Meslekte gelişme tutkusu içinde ve inandırıcı, ikna edici olmayı, televizyonu gereği gibi kullanmayı ve sözsüz iletişimin el, yüz gibi araçlarını yeterince kullanmayı başaramamak, sunucunun yüz ve gövde ile ilgisi olmayan sönük bir ses olarak görünmesine neden olur. Televizyon için gerekli olan fiziksel yaklaşımın, iletilen mesajın boyut ve içeriği ile uyum sağlaması gereklidir. Aşırı gülümseme, kaş çatma, yüz buruşturma ve hatiplere öğretilen geniş kol hareketleri televizyon sunuculuğu için uygun değildir. Ancak bazı eğlence programlarında sunucu anlatımına canlılık katmak için bu tür hareketlerden yararlanabilmektedir(73).

Deneyimsiz sunucular için yüzdeki anlam ve vücut hareketleri eğer işlevlendirilmezlerse büyük bir sorun olur. Kamera karşısında duruşları yanlış, oturuşları, attıkları adımlar, yaptıkları hareketler yapaydır. Gövdelerinin duruşlarından, ayaklarını yere basmalarına dek, bilgisizlik ve eğitimsizlikten gelen rahatsız edici bir görüntüleri vardır. Sunuculukta, doğal görünmeyen yüz ve vücut hareketlerinin düzeltilmesi ve bunların konuşma ile bir uyum meydana getirip onu desteklemesi için birtakım koşullar yerine getirilir.

Televizyon sunucusu için ekranda doğal olabilmek çok önemli bir koşuldur. Doğallık inandırıcılığa götürür. Doğal davranmayan kişinin, karşısındaki insanları kendisine inandırması mümkün değildir. Söyledikleri ne kadar doğru ve önemli olursa olsun, karşısındaki insanlarda bunların doğruluğu konusunda bir kuşku uyanıyorsa, konuşmacı amacına ulaşamaz.

(73) Veysel Katırcıoğlu, Televizyon Spikerinin El Kitabı (Ankara: TRT Televizyon Daire Başkanlığı Yayınları, 1975), s. 25.

Doğallık sağlamanın bazı genel kuralları vardır.Bunların başında rahat ve soğukkanlı olmak gelir.Ekranda,telaşlı ve rahatsız görünen bir kişi doğal değildir.

Program Ortamına Göre Duruş

Sunucunun program ortamına göre duruşu,hem görsel açıdan hem de onun rahatlığı açısından önemlidir.Bazı duruşlar izleyici tarafından hoş karşılanmayabilir ya da yanlış yorumlanabilir.

Sunucunun duruşu yanlışsa,kafası öne düşer,karnı çıkar.Aynı zamanda kuyruk sokumu yukarı kalktığından kalça da geriye doğru çıkar.Duruştaki yanlış düzeltilirse,yalnızca görünüş düzelmekle kalmaz,karın ve kalça da normal durumunu alır ve göğüs dikleşir.Bu ise solunum denetimi için gerekli bir duruştur(74).

Televizyon sunuculuğunda oturmak,yürümek,izleyiciyi programın başında ve sonunda selamlamak ayrı ayrı önem taşıyan konulardır.Kimi programlarda sunucunun yürümesi,ayakta durması veya oturup kalkması gerekebilir.Kimi programlarda ise bunlardan yalnızca biri yapılır.Örneğin sunucu program boyunca oturarak konuşur.Bunlardan yalnızca birinin yapıldığı programda,örneğin oturuş,hepsinin yapıldığı bir programdaki oturuşa göre daha da önem kazanır.İyi bir biçimde oturan sunucu ayağa kalkıp yürüdüğünde,bu hareketi çok iyi görünmese bile,iyi oturuşu sayesinde bu hatasını az çok dengeleyebilir.Ama devamlı olarak oturduğu bir programda,eğer iyi görünecek gibi oturmuyorsa,bu durum bir önceki örnekte söylenen hatadan daha çok ve sürekli göze batar.Çünkü program süresince izleyici,sunucuyu hep bu biçimsiz oturuşla görecektir(75).

(74)Özdemir Nutku,Sahne Bilgisil(İstanbul:İzlem Yayınları,1982),s.137.

(75)Veysel Katırcıoğlu,Televizyon Spikerinin El Kitabı(Ankara:TRT Televizyon Daire Başkanlığı Yayınları,1975),s.26.

Yüz İfadesi

Düşünceleri, duyguları yüz ve ayrıca göz anlatımı ile verme özelliği olarak tanımlanan mimikler, televizyon sunucusunun anlatımına bir destek sağlar. Özellikle anonslarda ve haberlerde sunucuların, göğüs çizgisinden başlayarak bedenlerinin üst bölümü görülür ve bu bölüm içinde kalan yüzün görünümü daha çok önem kazanır(76). Sunucunun yüzündeki ciddi ya da ciddi olmayan bir ifade onun kişiliğine ama öncelikle sunduğu programın türüne bağlıdır. Programlarda yerine göre ciddi, güven veren, sunduğu konuyu yüz ifadesiyle de tamamlayan sunucular son derece etkilidir. Anlatılan konuyu yüz ifadesi ile tamamlamak bir televizyon sunucusu için vazgeçilmez özelliktir. Örneğin, haberlerde bir kaza olayını bildiren muhabirle, çocuk programı sunucusunun yüzlerindeki anlamlar çok farklıdır. Anlatılan ile aslında anlatılmak istenenin karşıtlık oluşturması izleyicinin programa ilgi duymasını engeller. Yüzdeki anlam ile duyguları göstermek başarılı bir televizyon tekniğidir. Küçük bir mimik söylenmek istenileni en iyi biçimde anlatabilir. Ancak televizyon kamerası en küçük hareketi bile yakalayacağı için bu mimiklerin doğal ve abartısız olmasına dikkat edilir.

Kamera Karşısında Hareketler

Televizyon kamerası, görüş açısı içindeki tüm hareketleri, bakışları kısacası çeşitli durumlardaki davranışları izleyiciye gösterir. Sunucunun huzursuzluk duyduğu andaki yüz ifadesini, okunmakta olan metinde bir satır atlandığında ya da yanlış bir söz söylendiğinde sunucunun yüzündeki endişeyi hemen açığa vurur. Bu gibi istenmeyen durumlarla karşılaşmamak, hareketleri dikkatle gözden geçirmekle gerçekleşir(77).

Kamera izleyicilerin gözüdür. Sunucu, izleyici ile göz-göze gelmek istediğinde kameraya bakar. Birden fazla kamera

(76) Katırcıoğlu, Ön.ver., s.20.

(77) Güner Sarıoğlu, Televizyon (Ankara: A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi, 1976), s.301.

kullanılması durumunda dikkat edilmesi gereken nokta, hangi kameranın yayında olduğudur. Yönetmen diğer bir kameraya geçtiğinde sunucu, stüdyo yönetmeninin işareti ile hangi kameraya bakacağını anlar ya da üzerinde kırmızı ışık yanan kameraya bakar. Yönetmene program öncesi fazla kamera değişmelerinin olup olmayacağını sorulması çekim sırasında çıkabilecek aksaklıkları önler. Çekim boyunca stüdyo yönetmeninin, sunucunun görebileceği bir yerde durması, onun işaretlerini görmesi açısından önemlidir. Böylece sunucu, stüdyo yönetmeninden alacağı işaretleri görmek için başını ya da gözlerini çevirmek zorunda kalmaz. Sunucunun, stüdyonun belli bir yerine gitmesi gerekiyorsa, atacağı adım sayısını önceden hesaplaması yönetmene, kameramana ve kendisine kolaylık sağlar.

Televizyon sunucusunun kamera karşısındaki hareketleri günlük yaşamdakinden daha ağırdır. Çünkü özellikle yakın çekim durumunda kamera ani hareketlere yetişemez, başın çerçeveden çıkması gibi kötü sonuçlar doğar(78).

Dramatik olmayan açık oturum, yarışma gibi söz programlarında genellikle tüm ayrıntıları içeren bir yerleştirme planı yapılmaz. Çoğunlukla yönetmen, sunucuyu bir çalışma alanından diğerine geçirir. Bunu da yalnızca, karışıklığa yol açmayacak birkaç temel hareketle sağlayabilir. Bu yüzden program yayını sırasında sunucu tarafından yönetmen ve stüdyo görevlilerine önceden prova edilmemiş hareketler için sözle veya davranışla uyarı işaretleri verilir. Örneğin; sunucu oturduğu yerden kalkmak istediğinde önce ağırlığını değiştirip ayaklarını ve kollarını kalkma durumuna geçmek için gerekli duruma getirir. Bu ipucu kameraman ve sesçiye yapılacak olan harekete hazırlanmak ve gerekli duruma geçmek için olanak ve reçektir. Hiçbir hazırlayıcı ve uyarıcı duruma girmeden aniden ayağa kalkılırsa, büyük bir olasılıkla kamera pozisyonunu değiştirip, sunucuyu bu yeni konumuna göre çerçeveleme olana-

(78) Selim Esen, "Radyo ve Televizyonda Röportaj," TRT Yayıncılık ve Haberleşme Dergisi, 116 (Kasım 1984), s. 23.

ğını bulamayacaktır.Sunucunun yer değiştirmesinin gerektiği durumlarda sözlü ipuçları da kullanılır.

Sunucuların stüdyodaki çekim sırasında nasıl davranmaları gerektiği ayrıca stüdyo aydınlatması ile de sınırlanmıştır.Televizyonda iyi görüntü elde edebilmek için aydınlatılmış alanın dışına çıkılmaz,hareketler aydınlatılmış olan alanın içinde kalır.Dekorlara,sahne dibine çok yakın durmak ya da buralara konmuş olan mobilyaların üzerine oturmak,geriye istenmeyen gölgelerin düşmesine neden olur.Çoğunlukla sunucu gibi kamera önünde görev alanlar için stüdyo zeminine bantla ya da tebeşirle işaretler konulur.Bu işaretlere dikkat etmekle,aydınlatılmış olan alanın dışına çıkılması önlenir.Yanlış atılan bir adım bile sunucunun karanlıkta kalmasına neden olur(79).

Dış Görünüş

Televizyon izleyicisi,konuşmayı kulağıyla dinlerken,sunucuyu da görsel olarak izler.Yani sunucu sessel olarak gerçekleştirdiği iletişimi,beden yapısı,davranış,giyim,makyaj gibi araçlardan oluşan bir sıra görsel dizgeyle destekleme olanağını bulur.Bunların her biri anlamlar iletmek gücünde toplumsal dizgelerdir.Kişi bu dizgeler içinden,kendi kişiliğine uygun anlamlar iletmek için seçimler yapar(80).Örneğin,giyim modası ne kadar değişirse değişsin ve kişi modayı ne kadar izlerse izlesin,kendi iletmek istediği anlamları yansıtan özellikteki giysileri seçecektir.Davranış,giyim-kuşam,aksesuar,makyaj gibi araçlar sunucu için bir desteklerdir.

Sunucunun dış görünüşü program türüyle bir uygunluk taşır.Bildirimler arasındaki tutarsızlık,izleyicinin sunucuya,dolayısıyla onun iletmeyi amaçladığı bilgiye karşı güvenini sarsar.

(79)Sarioğlu,Ön.ver.,s.304.

(80)Adalı,Ön.ver.,s.26.

Günlük yaşamda giyim biçimi,makyaj gibi araçlar, bireyin kişiliğinin doğal bir sonucu,bir yansımasıdır.Ancak sunucu,yayın sırasında bu desteklerden yararlanarak özel seçimler yapar.Bu seçimlerin ölçütü,sunulan programın türüne uygun bir dış görünüme sahip olma,izleyici tarafından algılanabilme,doğallık ve içtenlik görünümünü aşmama,anlam iletilme olanağını zorlama,ancak bu olanağı ortadan kaldırmama biçiminde özetlenebilir.

Yüz ve Vücut Yapısı.-Televizyon sunucusu denildiğinde çoğu kez akla ilk gelen fiziksel görünüştür.Pekçok kişiye "bir televizyon sunucusu sizce nasıl olmalıdır?"sorusu sorulsa,"erkekse yakışıklı,kadınsa güzel"yanıtı alınabilir. Bu istekler izleyicinin doğal hakkıdır.Ancak bir televizyon sunucusunda çok daha gerekli olan başka özellikler vardır. Ve bu özelliklerin tümünü kendisinde toplayabilecek kişiler de enderdir.İzleyicinin "güzel,yakışıklı" diye tanımladığı düzgün görünüş,televizyonda düzgün görüntü olarak adlandırılır.Önemli olan sunucunun ekranda iyi görüntü vermesidir. Rahatsız edici bir yüz ve vücut yapısı ve fiziksel eksikliği olmamak koşulu ile,bir sunucunun başarılı olmasında,çok iyi görüntüye sahip olmaktan daha önemli faktörler vardır.Pekçok programda "düzgün görüntü" yerini "inandırıcı bir tip" görüntüsüne bırakır.

Televizyon sunuculuğunda yüz ve vücut yapısının güzelliğinden öte,bir birikim,kültür ve dünya görüşü,ses ve konuşma yeteneği ve programam hakim olabilme gibi unsurlar ön plana çıkmıştır.

Makyaj.-Elektronik ve optik araçların insan görüntüsü üzerinde yaptığı değişikliği gidermek,yüzdeki küçük kusurları örterek görünümü güzelleştirmek ve rol gereği değişik tip-te karakter yaratmak için makyaj yapılır(81).

(81)Herbert Zettl,Television Production Handbook (California:Wadsworth Publishing Company,1969),s.256.

Kamera karşısına geçecek olan, sunucu, oyuncu, şarkıcı gibi kişilerin makyajı, genellikle bir uzman tarafından yapılır. Bazı durumlarda sunucu, makyajını kendisi yapmak durumunda kaldığı için, makyaja niçin gerek duyulduğunu, makyaj yapma yöntemlerini ve bu yöntemleri etkileyen yakın çekim, aydınlatma ve çevre renkleri gibi öğeleri bilir.

Kadın sunucular, günlük makyajlarını kendileri yaptıkları için televizyon makyajını uygulamada zorluk çekmezler. Yaptıkları makyajın ölçüsü ortama göre değişir. Sunucu, giydiği kıyafetin spor ya da klasik oluşuna göre makyajın derecesini ayarlar ve ikisi arasında bir uyum sağlamaya çalışır. Genellikle konserin ya da bir özel eğlence programının bayan sunucusu bir tuvalet giymişse, buna paralel olarak makyajını daha belirgin bir şekilde yapar.

Doğrudan eğitim amaçlı programlarda, öğrenci durumundaki izleyicilerin dikkatlerinin dağılmaması amacıyla daha sade bir makyaj yapılır, göze fazla batmayacak türden takılar takılır.

Makyaj yapımı, kişilerin esmer, sarışın ya da kumral oluşuna göre de değişir. Bu yüzden sunucular kendi cilt renklerini gözönünde bulundurarak makyaj malzemelerini ve renklerini seçerler(82).

Televizyon sunucusu için makyaj, düzeltici niteliktedir, doğal bir izlenim yaratmak için yerine getirilir. Düzeltici makyaj, görünümü değiştirmek için uygulanmaz ama sunucuyu, küçük yüz kusurlarını örterek, mümkün olan en iyi şekilde kendisine sunmak ve ekranda iyi görünmesini sağlamak için yapılır(83).

Giyim.-Giyinmek yalnızca bir gereksinim değil, aynı zamanda bir zevk meselesidir. Televizyon izleyicilerinin karşısına çıkacak olan kişi içinse, giyim daha çok önem taşır.

(82) Vincent Kehoe, The Technique of Film and Television Make-Up (Revised edition. London: Focal Press, 1975), s. 21.

(83) Lewis, Ün. ver., s. 235.

Giyimine özen gösteren bir sunucu, izleyicilerinin olumlu eleştirilerini alır. Sunucunun giyimi, büyük ölçüde kendi beğenisine ve çok kesin çizgilerle olmasa bile program türüne bağlıdır. Televizyon için giyinmede, teknik sınırlılıkların dışında sunucular için kesin bir kural yoktur. Sunucuların birçoğu giyim modasını yakından izlerler ancak giyimde aşırılıktan kaçınmaya, temiz, düzenli ve sade bir görünüm taşımaya özen gösterirler.

Televizyon tekniği açısından, giyim konusunda sunucuların gözönünde bulundurduğu birtakım kurallar vardır. Sunucuları bu konuda uyarmakla görevli kişiler olsa bile, ekranda sürekli gözüksükleri için bazı teknik kurallara göre giyinmeyi de alışkanlık haline getirmişlerdir. Sunucular, saten gibi parlak kumaşların, birbiriyle zıt renklerin, çok iri ya da ince çizgili desenlerin, siyah-beyaz renklerin televizyonda kullanılması durumunda ortaya çıkacak olumsuz sonuçları ve setle giyimleri arasındaki renk uyumunu gözönünde bulundurmayla çalışırlar(84) Bir sunucu, renklerin ekrandaki uyumunu iyi anladığı takdirde, giyimini buna göre ayarlar ve bu ayarlama giderek tüm yaşantısına girer.

Hatırlatma Araç ve İşaretlerinin Kullanımı

Televizyonda, çoğunlukla konuşan kişi ekranda görüldüğü için, ondan okuması değil, konuşması beklenir. Televizyonda "anlatım" birçok konuda "okuma"nın yerini almıştır.

Sunucu için en gerekli özelliklerden biri rahat olmaktır. Eğer sunucuda hata yapma korkusu varsa, mikrofon ve kamera karşısında heyecan duyuyorsa rahat değildir. Bunlara bir de stüdyo trafiği ile çok sayıda şeye birden dikkat etme gereği eklenince, hata yapma olasılığı artar. Önündeki kağıda az bakarak okuma çabasında olan bir sunucu, dilinin ucuna ardarda gelen sözcüklere konsantre olmuş, bu yüzden metnin bütününe olan egemenliği zayıflamıştır. Bu durumda iken, görüş ve duyuş alanı içinde meydana gelebilecek ani bir olay, sunucunun zih-

(84) Zettl, Ön. ver., s. 463.

ninin dağılmasına yol açar.Ayrıca çekim öncesi her zaman metin üzerinde çalışmak mümkün olmayabilir(85).

Tüm bu nedenlerden dolayı,hatırlatma araçları çok önemli bir gereksinim olarak ortaya çıkmaktadır.Batı ülkelerinde "Tele-prompter","Autocue","Cue-Card" olarak adlandırılan bu araçlarla,yazılı metin kameraya aktarılmakta ya da kamera objektifinin hemen altına yerleştirilmekte,böylece aynı kameraya bakan sunucu,kamera objektifine yansıyan ya da kamera objektifinin altında duran metni okuduğundan ,izleyicide sunucunun "anlatıyor" duygusu yaratılmaktadır(86).

Hatırlatma Kartı(Cue-Card).-Sunucunun okuyacağı metinler,büyük kartonlara,siyah bir keçe kalemle ve büyük harflerle yazılır ve okumaya uygun bir uzaklıktan kamera objektifinin altına tutulur.Kartların fazla büyük olması,sunucunun soldan sağa giden gözlerinin,başın soldan sağa ya da yukarıdan aşağıya doğru hareketinin izleyici tarafından anlaşılmasına neden olur(87).Kartların,kamera objektifinin altına değil de kameranın sol ya da sağ tarafında tutulması durumunda izleyiciler,sunucunun doğrudan kendilerine bakmadığını görürler(88).

Hatırlatma kartları genellikle stüdyo yönetmeni tarafından tutulur.Kartları değiştirirken stüdyo yönetmeninin yaptığı ufak bir duraksama,sunucunun tümce ortasında durmasına yol açar.Bunu önlemenin bir yolu,çekim öncesi stüdyo yönetmeni ile bir prova yapmaktır.Program sırasında kamerayla kontağı kaybekmeden kartlara bakmasını öğrenmek bilinçli bir çaba ile mümkündür.

Tele-Prompter.-Bir hatırlatma aracı olarak tele-prompter,hatırlatma kartlarına göre daha gelişmiş bir yöntemdir.Doğrudan kamera objektifinin önüne yerleştirilen bu aygıt,sunucunun okuyacağı metni cam bir plakanın üstüne,büyütülmüş

(85) Katırcıoğlu,Ön.ver.,s.27.

(86) Aziz,Ön.ver.,s.70.

(87) Hyde,1983,Ön.ver.,s.68.

(88) Zettl,Ön.ver.,s.451.

harflerle yansıtır.Sunucunun okuma hızına göre satırların geçiş hızı da değiştirilebilir.Aracın hızını ya stüdyo yönetmeni ya da sunucunun kendisi ayarlar(89).Prompter kullanan sunucu,kamera objektifine doğrudan bakarak metni okur. Birden fazla kamera kullanılması durumunda,diğer kameraya da bir prompter takılarak,sunucunun kamera değişimlerinde de anlatımını aksatmadan sürdürmesi sağlanır.

Prompterler,televizyon haberleri ya da anonslarda olduğu gibi tek kişilik konuşmalarda kullanılır.Hatırlatma araçları kullanılırken gözönünde tutulan nokta,konuşmanın doğal bir akış içinde sürdürülebilmesidir.

Stüdyo Yönetmeninin Uyarı İşaretleri.-Televizyon çekimlerinde bazen,ekipteki kişilerle iletişim kurmak için işaretler kullanılır.Bunların en önemlisi,stüdyo yönetmeninin kamera karşısındaki kişiye verdiği işaretlerdir.Özellikle canlı yayında,yönetmenin komutuna göre stüdyo yönetmeninin sunucuya verdiği işaretler,yayının aksaksız bir biçimde sürmesini sağlamada en büyük yardımcıdır,Sunucunun bu işaretleri bilmemesi ya da karıştırması durumunda,yapacağı en ufak bir duraksama bile canlı yayında anında izleyiciye ulaşır, banda kaydedilen çekimlerde ise yapılan hata,tekrarlara ve dolayısı ile çekimin uzamasına neden olur.Sunucuların çekim sırasında kendilerine verilen bu uyarı ya da hatırlatma işaretlerinin dilini tam olarak kavramaları,en kısa sürede anlaşmayı sağlar(90).

Televizyonda yaygın olarak kullanılan uyarı işaretleri şunlardır:

Dikkat:"El" baş hizasında kaldırılır,avuç içi sunucuya dönüktür.Sunucu bu işareti alınca kısa bir süre sonra çekime başlanacağını anlar ve stüdyodaki pozisyonunu alır.

Hazır ol(işaretimi bekle):"Dikkat" işareti konumunda olan el,biraz daha yukarı kaldırılır.Bu işaret,programın başında ya da kayıt sırasında bir aksaklık yüzünden durulup

(89)Zettl,Ön.ver.,s.451.

(90)Hyde,1983,Ön.ver.,s.75.

tekrar başlanıldığında kullanılır. Aynı zamanda bir kameradan diğerine geçme hazırlığında verilir. Bu durumda el, halen yanında olan kameranın objektifine yakın tutulur.

Başla(cue): Bu işaret, eli "hazır ol" konumundan hızla aşağıya indirip, işaret parmağı söze başlayacak olan kişiyi gösterecek şekilde yapılır. "Başla" işareti, "hazır ol" işaretinden sonra verilir, ikisinden biri normalde tek başına verilmaz.

Kes(cut): İşaret parmağı boğazı boydan boya çizecek şekilde verilir. Bu bir acil durum işaretidir, bu işareti alan sunucu konuşmasını durdurur. Söze yeniden başlamak için sözlü ya da görüntülü işaretleri bekler.

Yavaşla ya da sözleri uzat: Stüdyo yönetmeni bu işareti vermek için ellerini birbirine yaklaştırır ve geriye doğru çeker. "Yavaşla" ve "uzat" iki ayrı anlamı içerirler. Bu nedenle, işaretin anlamını kavrayabilmek için hangi durumda verildiğine bakılır. Sunucu metin okurken, "yavaşla" anlamına gelir, doğaçtan konuşurken ise, "uzat" anlamına gelir. Sunucu bu işareti alınca hızını düşürür.

Hızlan: İşaret parmağı hızlı bir şekilde döndürülür. Sunucu bu işareti alınca, hızını arttırır. "Hızlan" işareti kesin değildir. Çünkü hızın ne kadar arttırılacağını ya da ne kadar süreyle hızlanılacağını anlatmaz. "Bu hızla ilerle" ya da "yavaşla" gibi daha sonra verilen işaretler sunucuya gerekli bilgiyi sağlar.

Sözleri toparla(bitir): Eller birbiri ardından döndürülür, böylece önce sol el, sonra sağ el diğerinin üzerine gelir.

Mikrofona yaklaş: El ağıza götürülür. "Mikrofondan uzaklaş" işaretinde ise avuç içi sunucuya bakacak biçimde, el ağıza götürülür.

Yayın iyi gidiyor: El yumruk biçimine getirilir ve baş parmak kaldırılır.

Anlatıma canlılık ver: El yumruk yapılarak sıkılır.

Zaman işaretleri: Bir programın sonuna yaklaşırken ya da program yayına gireceği zaman ne kadar süre kaldığını bilmek sunucu için önemlidir.

Üç, iki ya da bir dakika işaretlerini vermek için, kaç dakika gösterilecekse o kadar parmak yukarıda tutulur ve yavaşça sallanır. 30 saniye işareti içinse, bir elin işaret parmağı diğer elin işaret parmağını çaprazlayacak şekilde tutulur. 15 saniye işareti içinse, iki elin ön parmağı da kaldırılarak, parmaklar teker teker indirilir. Bu işaret, çok kesin zamanlamanın gerekli olduğu durumlarda (canlı olarak yayınlanan bir programdan, yayın sunucusunun anonsuna geçerken olduğu gibi) kullanılır (91).

Zamanlama, televizyon yayıncılığının bir parçası olduğu için, sunucular kesin bir zaman duygusu geliştirmek zorundadırlar. Bir program sırasında sunucu, stüdyo yönetmeninden "10 dakika" işareti alabilir ki, bu da sunuşunu 10'ünde bitirmesi gerektiği anlamına gelir. Ayrıca programın bir bölümünde geriye üç dakika, sonra iki dakika, daha sonra da bir dakikası kaldığını gösteren işaretler alır sunucu. Saniyenin ya da saniyeler toplamının ne kadar sürdüğü duygusunu geliştirmek ve konuşmayı ya da okuma hızını buna göre ayarlamak önemlidir. Yumuşak geçişler ve telaşsız bitirishler doğru zamanlamayı gerektirir (92).

Sunucunun Televizyon Yayın Sistemindeki Yeri

Televizyon ekranındaki görüntü, birbirine göre düzenlenmiş bir ekip çalışmasının son ürünüdür. Ekipteki her kişinin çekime katkısı vardır. Çalışmanın sağlıklı yürütmesi ve verimliliği, ekiptekilerin disiplinli olmalarına ve işbirliği ile çalışmalarına bağlıdır. Tek kişinin yaptığı bir hata çekimi etkiler. Bant kaydı sırasında meydana gelen bir hatayı düzeltmek mümkündür. Ancak canlı yayın sırasında meydana gelen bir aksaklığın, izleyiciye farketirmeden düzeltilmesi zordur. Özellikle sunucunun karşılaşacağı her aksaklığın yayına ulaşma olasılığı çok büyüktür.

Televizyon yayınında sunucuyla doğrudan bağlantısı olan görevliler vardır. Sunucunun herhangi bir aksaklık durumunda son girişimi yapabilmesi için kendisi ile doğrudan bağlantı-

(91) Hyde, 1983, Ön. ver., ss. 76-81.
(92) Aynı, s. 85.

şı olan bu görevlileri tanıması,yayının nasıl işlediğini bilmesi gerekir.

Yönetim odasında bulunan, ses masasından başındaki görevli elemanın önündeki kanallardan birine,sunucunun konuştuğu mikrofonun kablosu bağlıdır.Bu bağlantı gerektiğinde ya sunucunun masasındaki geçici olarak bağlantıyı kesen düğmeye sunucu tarafından basılarak kesilir(sunucu masasındaki bu bağlantı,anonsları yapan ve haber bültenlerini okuyan sunucular için geçerlidir) ya da ses masasını kullanan görevli tarafından kanal kapatılarak kesilir.Sunucu ve ses masası görevlisi dışındaki herhangi bir kişinin ses bağlantısını kesmesi hatadır.Ses masası görevlisi doğrudan yönetmenden emir alır(93).

Stüdyodaki kameralar,kablolar aracılığı ile yönetim odasındaki resim seçicinin masasında bulunan kanallardan birine bağlıdır.Resim seçici,bu kanalları açıp kapatarak herhangi bir kameranın aldığı görüntüyü yayına gönderir.Görüntü bağlantısı yalnızca resim seçici tarafından kesilir.Sunucunun bu bağlantıyı kesme olanağı yoktur.

Yönetmen ve sunucu arasındaki haberleşme zincirinin en önemli halkası stüdyo yönetmenidir.Kulaklığı aracılığı ile aldığı emirleri sunucuya iletir.Stüdyo yönetmeninin kulaklığı bozulur ve bağlantı kesilirse,kameramanlar kendi kulaklıkları aracılığı ile haber iletim işini yaparlar.

Bu sistemin bir aksaklık ya da arıza anındaki işleyiş bir örnekle gösterilebilir:Canlı bir yayın sırasında,sunucuyu görüntüleyen kameranın bozulması durumunda görüntü kesilir,ancak ses devam eder.Bu durumda arızanın kaynağının hemen bulunup giderilmesi söz konusu olmayabilir.Görüntü kesildiğinde sunucunun konuşmasını sürdürmesine karar verme yetkisi olan kişi yönetmendir.Ancak sunucu başladığı tümcesini yarım bırakmaz.Tümcesi bittiğinde,kısa bir "es" verip,yönetmene karar vermesi için zaman kazandırır.Fakat yönetmenden ko-
mut gelmedikçe konuşmasını tam olarak bırakmaz.Yönetmen uy-

gun görürse, sunucuya, son okuduğu tümceyi ya da daha fazlasını baştan okutur, ekrana bir başka görüntü verir veya diğer bir kamera ile bozuk olan kameranın görüntüsünü verip, sunucuyu sözüne devam ettirebilir(94).

Sunucunun sesinin yayına ulaşmaması durumunda da karar verme önceliği büyük ölçüde yönetmendedir. Ekranda konuşmakta olan, ancak sesi duyulmayan sunucu, yönetmenin isteğine göre, konuşmasının duyulmayan kısmında söylediği sözleri tekrar edecektir. Aksaklık uzamazsa, bazı durumlarda yönetmen, sunucuya bir özür dileme tümcesinden sonra, belli bir yerden konuşmasına devam etmesini söyleyebilir(95). Böyle bir durum, sunucunun başarısını ve yeteneğini ortaya koyar. Sunucunun durumu açıklarken ve özür dilerken kuracağı tümce ve yüzündeki anlam izleyici üzerinde çok etkilidir. Denebilir ki, hatayı bağışlatmak ya da ağırlaştırmak büyük ölçüde sunucunun elindedir. Stüdyoda farkedilemeyeceği için kendisinin de farkında olamayacağı bu aksaklık durumunu, stüdyo yönetmeninin işaretlerinden, hem de izleyiciye belli etmeden anlaması ve ona göre davranması, sunucu açısından soğukkanlılık ve çabukluk isteyen bir iştir. Bu noktada, stüdyo yönetmeni ile sunucunun sağlam bir işaretleşme yöntemine sahip olmaları zorunluluğu bir kez daha ortaya çıkmaktadır.

Aksaklığın uzun sürmesi durumunda, sunucu ekrandan alınıp, yerine yönetmence uygun görülen bir başka görüntü(resim) verilebilir. Bu çözüm, sunucu açısından daha rahat bir durumdur. Sesi ve görüntüsü ile yayından çıktığı için, yönetmenin söylediklerini rahatça dinler ve tekrar görüntüye geldiğinde de, yönetmenin söylediklerini uygular. Bu sırada sunucu, şaşkınlık belirtisi göstermemeye çalışır. Eğer arıza bir dakika süren bir program anonsu sırasında olmuşsa, sunucunun yüzündeki şaşkınlık ifadesi silinmeden anons bitebilir ve izleyici, sunucunun yüzündeki anlamdan, tüm yayın personelinin kısa sürmüş de olsa bocalamasını okuyabilir(96).

(94) Katırcıoğlu, Ön.ver., s.4.

(95) Aynı.

(96) Aynı, s.6.

BÖLÜM III
TELEVİZYON PROGRAM TÜRLERİNE GÖRE
SUNUCULUK

Televizyon Program Türlerine Toplu

Bakış

Televizyonda yayınlanan programlar için çeşitli nitelikler gözönünde bulundurularak gruplandırmalar yapılmaktadır. Bu gruplandırmalar, hedef kitleye göre (çocuk programları, etnik gruplar, göçmen azınlıklar, çiftçi, köylü, kadın... gibi gruplara, cinsiyete, yaş kümelerine, yerleşme birimlerine, mesleklere, eğitim ve kültür düzeyine göre yapılan programlar), kapsama alanına göre (ulusal, bölgesel, yersel), programın yapım biçimine göre (sözlü anlatım programları, müzik programları, dramatik programlar, karma programlar) ve amacına göre yapılmaktadır (97).

Her program türünün haber verme, eğitme, eğlendirme, bilgi verme gibi amaçları vardır. Bu amaçları gerçekleştirmek için çeşitli yapım biçimlerine başvurulur. Programlar, dramatik, sözlü anlatım, oyun ya da müzik biçiminde sunulur, bazı programlarda da bu biçimlerin hepsi karma olarak yer alır.

Varılmak istenen amaca göre, sözlü anlatım biçiminde sunulan programlarda sunucular kullanılır. Farklı amaç taşıyan programlarda sunucunun özellikleri de değişiklik gösterir. Sunucunun tek olarak anlatımının yanında, iki kişinin karşılıklı konuşması ya da soru yanıt niteliğindeki anlatımı da olabilir. Bir konuda uzman ya da ünlü kişilerle dışarda ya da stüdyoda yapılan görüşme türü genel olarak sözlü anlatım biçimine sokulabilir. Sunucunun, amaçlarına göre ayrılan programlardaki özellikleri de farklıdır. Bu durum gözönüne alınarak, televizyon sunucusu program amacına göre incelenir.

Sunuculuk açısından gruplandırıldığında,programlar şu sınıflara ayrılırlar:

- Genel yayın bilgilerini ve program metnini sözel anlatımla veren programlar(yayın sunuculuğu)
- Haber veren programlar
- Spor programları
- Müzik-eğlence programları
- Görüşme ve açık oturumlar

Bu gruplandırma içindeki alt gruplar da sunucunun tutum ve davranışlarını etkilese de,genellikle sunucular,mesleki açıdan burada verilen türler için uzmanlaşırlar.

Çalışmanın ikinci bölümünde belirlenen sunuculuğa ait temel ilke ve özellikler kullanılarak,her bir program türü sunucusunun özellikleri tablolar içinde gösterilmiştir.Bu tablolar,dünyadaki ve Türkiye'deki televizyon sunucularının özellikleri gözlenerek ve kaynaklarda belirlenen nitelikler incelenerek yapılmıştır.

Yayın Sunuculuğu

Bir televizyon yayını açılışından kapanışına kadar ya kamera karşısında ya da yalnızca sesiyle(voice over),izleyicilere programlarla ilgili bilgi vererek yürüten kişiye "yayın sunucusu" adı verilir.Yayın sunucuları,"devamlılık sunucusu","anons spikeri","anonsör" gibi değişik adlar alırlar(98).

Yayın sunucuları,belirli aralıklarla birgün boyunca yayınlanacak programlar hakkında izleyicilere bilgi verirler,çeşitli duyuruları okurlar,son dakikadaki bir program değişikliğini ya da bir arızayı izleyicilere bildirirler.

Yayın sunucusunun,yayın saatinden ortalama olarak yarım saat önce stüdyoda bulunması,yayınla ilgili gerekli işleri yapmasını ve yayına konsantre olmasını kolaylaştırır.

Yayın sunucuları ile diğer sunucular arasında,yaptıkları işlerin niteliği bakımından farklılık vardır.Yayın sunucularının okuduğu metin genellikle çok kısa,diğer sunucuların okuduğu metinler ise,onlarkine oranla daha uzundur.Uzun bir

metin okuyan sunucu,konuşmaya başladıktan bir süre sonra rahatlar ve metne daha iyi egemen olur.Ama yayın sunucusunun okuduğu metin,onun rahatlamasına olanak sağlayacak kadar uzun değildir,çok kısa sürede okunur.Buna karşılık uzun metin okuyan sunucunun bir süre sonra dikkati dağlabilir ya da konuşması sırasında yorulabilir.Yayın sunucuları ile diğer sunucular arasındaki bir başka fark da,izleyiciye anlatmak istedikleri konulardadır.Yayın sunucuları genellikle günün programlarını okur,diğerleri ise belli bir konuyu izleyicilere anlatmaya çalışırlar ve anlatmak istedikleri ile ilgili olarak bir yorum biçimi ortaya koyarlar.

Yayın sunucuları genellikle kamera karşısında oturarak konuşur.Sunucu,elindeki metnin ne kadar çok kısmını kameraya bakarak söylerse o kadar doğal bir anlatım olur.Yayın sunucularının anonslarında prompter da kullanılır.Ancak çok kısa bir duyuru için bu aracın hazırlanması zaman alacağından,genellikle birçok televizyondaki kurumunda sunucuların metninden okumaları tercih edilir.

Yayın sunucuları genellikle,genç ve fizik olarak düzgün kişilerden seçilirler.Televizyon kurumlarının birçoğunda yayın sunuculuğu,diğer program sunuculuklarına geçişte bir basamak gibidir.Belli bir süre sonra bu işte başarı gösteren,rahat ve gerektiğinde doğaçtan konuşabilen sunucular özellikle eğlence,müzik gibi programları sunarlar,bunun yanında çeşitli türde bilgi verici programlarda ya da belgesellerde (voice over olarak) sunucu olarak yer alırlar.

Haber Programları Sunuculuğu

Bugün televizyon haberlerinin izleyicisi radyo ve gazetelerinkinden daha çoktur(99).Özellikle okuma-yazma oranının,dolayısıyla genel ve temel eğitimin düşük olması,televizyonun halkı aydınlatmada ve haber vermedeki önemini arttırmaktadır.Artık televizyonun haber verme işlevi daha seri duruma gelmiş,programlarda habere verilen ağırlık artmış ve te-

levizyon haberciliği kendine özgü teknikler yaratmıştır(100).

Bir televizyon haber programında olayın sunulabileceği beş yol vardır:

-Canlı yayın olarak, olayın meydana geldiği yerden gösterme,

-Olayın geçtiği yerde çekilmiş ya da film arşivinden alınmış filmler,

-Kayıt yapılmış video bantla,

-Stüdyoda fotoğraflar, çizimler ya da haritalar kullanarak,

-Doğrudan stüdyo kamerasının karşısında görülen sunucunun konuşmasıyla(101).

Bu sunuş yöntemlerinin her biri, televizyon haberlerinde önemli bir yer tutar ve ayrı ayrı incelenmeyi gerektirir. Ancak çalışmanın konusu sunucu olduğu için, bu bölümde, televizyon haberlerini sunanlar ve muhabirler ele alınacaktır.

Haber Sunucusu.-Televizyonda haberler, geleneksel olarak bir sunucu tarafından okunur. Bazı sunucular, haberlerin yazım ve düzeltim işini de yaparlar. TRT Televizyonu'nda bu kişiler "redaktör spiker" olarak adlandırılırlar. Redaktör spikerlerin yüksek okul mezunu ve beş yıl süreyle radyoda çalışmış olmaları şart koşulmaktadır.

ABD yayıncılığında haber sunucuları, "newcaster", "anchorman", "reporter", "co-anchor" gibi adlar alırlar. Hepsinin işlevleri birbirinden farklıdır. "Newcaster"lar hem haber yazar hem de muhabirlik yaparlar, aynı zamanda başkaları tarafından hazırlanan haber metinlerini okurlar. Bu kişilerin ayrıca gazetecilik geçmişleri de vardır. Stüdyo dışında çalışan sunucularsa "reporter" (muhabir) olarak adlandırılırlar. Radyo ve televizyonda sunuş işini asıl üstlenen "anchor" dur. Radyo haberleri "anchor"ları genellikle yalnız çalışırlar, haberle-

(100) Aziz, Ö. n. ver., s. 57.

(101) Norman Swallow, Televizyonun Gerçek Gücü. Çeviren: Süheyl Gürbâşkan (İstanbul: İstanbul Rekâm, 1973), s. 12.

ri okurlar ve stüdyo dışından haberler sunarlar.Televizyonda ise haberleri okuma işini paylaşan "co-anchor"lar(anchor) yardımcıları vardır(102).

Televizyon haber programları muhabirler,haber sunucuları,haber yazarları,film ya da video teyp ekibi,grafikçiler,elektronik animasyon makinesi operatörleri,stüdyo yapım ekibi...gibi elemanların biraraya gelmesiyle ortaya çıkar.Günlük haber üreten tüm bu televizyon haber personelinden yalnızca haber okuyanlar ve muhabirler sunucu olarak görev yaparlar.Haber yapımına birçok kişinin katkısı olmasına karşın,halkla iletişim kuran bir kişi olarak sunucular büyük bir sorumluluk taşırlar(103).

Haber sunuculuğu,haber metninin içeriğini çabuk özümsemeyi gerektirir,çünkü haberlerin büyük bir kısmı yayına girmeden hemen önce haber odasına gelir.

Haberlerin,diğer birçok programın sunuşundan daha hızlı ve yerleşmiş bir biçemi vardır.Bu biçem her televizyon örgütünün yayın ilkelerine göre değişir.Bazı ülkelerin televizyonlarında haberler samimi bir hava içinde,arkadaşça bir yaklaşımla okunur.Bazıları da daha az kişiselleştirilmiş bir haber sunuşunu yeğlerler.Ancak,haberlerin sunulmasında,baştan sona,konuşma modeli olarak temel bir ölçü kabul edilmiş ve benimsenmiştir(104).

Yalnızca haberleri okumakla görevli olan sunucular,biçemlerini yayıncılığın diğer şekillerine uydurmakta güçlük çekerler.Yıllar geçtikçe konuşma biçimleri yerleşir ve başka bir programda içten ve doğal konuşmak onlar için zorlaşır(105).

Haberlere karşı duyulan ilgi ve sunulacak değerde bir haber,başarılı bir yayıncılık için önemlidir.Bir haber sunucusu,haberlerin içeriğini kavrar ve bu haberleri izleyicilerine aktarmayı gerçekten ister.Böyle bir görev bilinci,yayıncılıkta başarı sağlar.

(102)Hyde,1983,Ön.ver.,s.344.

(103)Aynı,s.374.

(104)Lewis,Ön.ver.,s.36.

(105)Aynı.

Yazılı metnin konuşma dilinde etkili olması için, yayıncılık tekniklerinin bilinmesi gerekir. Bazen bu metinler, konuşma isteğini uyandırmayacak biçimde yazılır. Böyle bir metnin iyi bir ses ve konuşma yeteneğiyle bile desteklenmesi zordur. Bu yüzden haber bölümüne gelen haberleri düzenleyen kişiler yayıncılık tekniklerine dikkat ederler(106).

Radyoda haber okuyanlar kişi değil, sestirler. Televizyon ise bu kişisiz sesleri insanlaştırmış, onlara adlarını kazandırmıştır. Televizyonda yüzlerin görünmesi, sese, insanlık ögesini katmıştır. Televizyonda haberleri okuyan sunucu, radyoda haber okuyan kadar uzak, kişilik dışı değil, oturma odasına her akşam konuk gelen bir tanıdık gibidir(107).

Haber sunucusu haberleri birarada tutar. Ekranda ilk görülen de, son görülen de onun yüzüdür. Bu yüzden bir ölçüde her program, görevli sunucunun anlatımı ile "görüntüsünü" taşır. Sunucunun toplam görünme süresi, programa göre değişir. Dışardan çekilmiş görüntülerin çoğunlukta olduğu bir haberde sunucu kuşkusuz az görülüp az duyulur.

Haber programlarını sunan kişinin adı ister sunucu, ister haber yayımcısı, ister haber yorumcusu olsun, izleyiciye günün önemli haberlerini etkili ve kendine özgü de olsa, okumadan öteye aşması için tanınacak ölçü herkes için aynı değildir. Televizyon haber servisinde hemen herkesçe bilinen bir gerçek vardır; "yansızlık tutumu yeterince sağlandıktan sonra, sunucunun söylediklerine ilgi duymasının programın etkinliğine katkısı büyüktür. Kişisiz, duygudan ve bedensel işlevlerden yoksun görünüşten ne kadar uzaklaşırsa, program odenli iyi olur(108).

Haber sunucusunun programdaki payı açısından diğer bir sorun da görünme derecesidir. 10' süreyle sunucuyu haber okurken gösteren bir program, yaratıcılıktan uzak ve sıkıcıdır. Televizyon haberlerinde önemli olan, günün olaylarını resimlerle sunma yöntemidir. Bu yüzden sunucunun kısa sürelerle ve az görünmesi sağlanmaya çalışılır. Sunucu görüntüde yokken sesi

(106) Lewis, Ön. ver., s. 38.

(107) Swallow, Ön. ver., s. 13.

(108) Aynı.

duyulabilir, stüdyoda bir görüşmeyi yönetebilir ya da fotoğraf, harita veya çizimler yardımıyla konuşabilir.

Haber okuyuşu, açık, emin ve kesindir. Çekingen ve ürkek bir okuyuş izleyicinin sunucuya, dolayısı ile haberlere olan güvenini sarsar. Bu yüzden televizyon izleyicileri, kendinden emin ve ne okuduğunu iyi bilen bir izlenim uyandıran haber sunucularını yeğlerler. Sunucular haberleri sunarken herhangi bir aksaklıkla karşılaşmamak için bazı hazırlıklar yaparlar. Haber sunucusu zamanın elverdiği ölçüde haberleri bir kez yüksek sesle okur, söyleyişi zor olan sözcükleri çalışır. Yabancı kişi ve yer adlarının okunuşu konusunda birçok yanlışlık yapılmaktadır. Bu tür adların sözlüğe bakılarak ya da otorite kabul edilen kişilerden sorularak öğrenilmesi sağlanır. Kurum içindeki dil bîgliğinin sağlanması, her sunucunun aynı sözcüğü farklı olarak okumasını engeller. Ayrıca sunucular üç yabancı dilin (İngilizce, Almanca, Fransızca) göz (imla) ve kulak (fonetik) dilini bilirler (109).

Haberlerde okuyuş hızını öğrenmek diğer konuşmalarda olduğu gibidir. Önce her haberin ortalama kaç satır olduğu saptanır. Süre tutularak okumaya başlanır. Bin süre sonra durulur, kaç satır olduğu sayılır. Bu rakam ortalama sözcük sayısı ile çarpılır ve dakikaya bölünür. Sunucuya okuması için verilen haberin uzunluğu tam bu süreyi dolduracak kadardır. Haber metnindeki ufak kısalık ve uzunlukları sunucunun okuyuş hızında belli belirsiz değişmeler yaparak kapatması doğaldır (110).

Sunucuyarın haber okurken gözönünde bulundurdukları diğer bir noktada izleyicide telaş ve heyecan yaratan bir hava içerisinde olmamaktır (111). Sunucunun yarattığı korku ve panik, giderilmesi güç zararlara neden olabilir. Örneğin, haber yayını sırasında sunucuya gelen çok önemli bir haberin (nükleer bir savaşın çıkması gibi) sunucuda hiç bir tepki uyandırmaması düşünülemez. Ancak, sunucunun her zaman böyle olaylara

(109) Turgut Özakman, Radio Notları (Ankara: Basılı Yayınlar Müdürlüğü Yayınları, 1969).

(110) Cilasün, Ön. ver., s. 18.

(111) Aynı, s. 19.

karşı hazırlıklı bulunması ve soğukkanlı olması beklenir.

Hava Raporunu Sunmak.-Hava raporları genellikle televizyon haberlerinde az yer tutarlar.Ancak birçok kişi hava durumu ile ilgilendiği için televizyonda yer alırlar.Hava raporu,bir sunucu tarafından günlük ve haftalık olarak verilir.

Bazı televizyon istasyonlarında hava durumu bir meteoroloji uzmanı tarafından sunulur.Bu kişiler yalnız hava durumunu okumakla kalmaz,aynı zamanda meteorolojik olayların oluşu hakkında izleyicilere bilgi verirler(112).

Hava raporcusu genellikle,harita üzerinde izleyicilere bilgi verir.Ayrıca uydu fotoğraflarından da yararlanır.Sunucunun bu alandaki sorumluluğu,hava raporlarını doğru olarak sunmak ve bilgileri aldığı meteoroloji kurumu ile işbirliği içinde çalışmaktır.Rapordaki terimleri doğru olarak kullanmak ve izleyici de güvenilirlik sağlamak için sunucunun, meteoroloji hakkında bilgi edinmesi gerekir.

Çoğu zaman hava raporu,bölgelere göre sıcaklığın,yağış miktarının ve olabilecek meteorolojik olayların tahmininin okunduğu tekdüze bir iş durumuna gelir.Programı bu tekdüzelikten kurtarmak ve izleyici için yararlı hale getirmek; programın süresini uzatarak,hava durumuyla ilgisi olan meslek sahiplerine bilgiler vermek,kuraklık,fırtına,kasırga gibi durumlarda uzman kişilerle ve ayrıca halkın bu gibi olaylarda nasıl etkilendiğini öğrenmek amacıyla görüşmeler yapmak...gibi çalışmalarla mümkündür.

Muhabirler.-Stüdyoda haberleri okuyan sunuculardan farklı olarak,televizyon için haber derleyen ve derlediği haberleri kendi sunan kişilere"televizyon muhabiri"(Televizyon bildirmeni)adı verilir(113).Televizyon muhabirleri tıpkı bir gazeteci gibi çalışırlar.Adları ne olursa olsun,bu sunucular ve çekim ekibi,televizyonun görünen "çalışan basın"ını oluş-

(112)Hyde,1983,Ön.ver.,s.387.

(113)Nijat Özön,Sinema ve Televizyon Terimleri Sözlüğü(Ankara:Türk Dil Kurumu,1981),s.120.

tururlar(114).

Günün olayları alanında televizyon programlarının çoğu haber vermeyi ve muhabirleri kapsar. Televizyon muhabirleri istendiği an her yere giderler, bir Cumhurbaşkanı ya da bir başbakanla görüşme yapmaya hazırlıklıdırlar. Kullandıkları sözcüklerin, sordukların soruların hemen tümü kendilerine aittir. Sorumlulukları son derece büyüktür, davranışları ve sordukları sorular bazen tartışma konusu olur(115). Muhabirlerin, görüşmelerde kimi kez yan tuttuğu, kimi kez de kaba davrandığı, dünyanın çeşitli yörelerinden dürüstlükten uzak, doğruluktan yoksun haberlerle döndükleri, ancak yine de dünya olayları üzerinde önemli görevler aldıkları söylenegelmiştir. Tüm bunlar hiç kuşkusuz muhabirlerin önemini belirtir. Televizyonun etkisi ile muhabirlerin de etkisi ortaya çıkar.

Hiç kuşkusuz bazı olaylar karşısında muhabirlerin de bir düşüncesi, bir ön yargısı vardır. Kişiler ön yargılarından tamamen arınamazlar. Ancak televizyon muhabirinin eğilimini gösteren bir haber hoşa gitmez.

Televizyon muhabirleri bir olayı tüm yönleriyle yanıtsıtmaya ve her yanın savunucularıya görüşme yapma olanağını aramaya çalışırlar. Muhabirler, olaya kattıkları kişisel görüşlerini de ayrıca belirtirler. Bu kişisel görüşlerin yayınlanıp yayınlanmayacağına son kararı verecek olanlar yapımcılardır. Çünkü çoğunlukla eleştiriler, görüntüler ya da genel eğilimden çok, kişisel görüşlere ve konuya yaklaşım biçimine yöneltilir. Oysa muhabirler olay yerinde konuyu türlü yönlerle incelerler, onları eleştirenler ise tek yönlüdür.

Televizyon haberciliği çabukluk gerektirir. Çabukluğun sakıncaları olduğu gibi, konuyu özetlemenin de bazı sakıncaları vardır. Örneğin üç günlük bir incelemeyle bir bütçe görüşmelerinin 10'lu bir süreye sığdırılması istenir. Muhabirlerden, kısaltmalarında büyük bir özen göstermeleri beklenir.

(114) Maury Green, Television News Anatomy and Process (California: Wadsworth Publishing Company, 1969), s. 161.

(115) Swallow, Ön. ver., s. 31.

Toplanacak bilginin,konuşmak üzere seçilecek kişilerin büyük önemi vardır.

Muhabire,günlük çalışma programı genellikle görevli editör tarafından verilir.Muhabirler için görevlerin bazıları zor(yangınlar,patlamalar,çatışmalar...),bazıları ise hafif olabilir.Haber daireleri,ayın günleri için bir "gelecek dosyası" tutarlar.31 ayrı bölümden oluşan bu dosyaya toplanırlar,duruşmalar,konferanslar ve diğer programlanmış olaylar için bilgi konur.Bu olaylarla ilgili haber istasyona gelir gelmezolayın tarihini gösteren güne gerekli bilgi hemen konur.Hergün,görevli editör bu dosyayı inceler ve önemli ya da ilginç haberleri seçerek muhabirleri ve çekim ekibini olayları izlemek üzere görevlendirir.Önceden programlanmış toplantılar ,son anda gelen önemli bir haber nedeniyle çoğunlukla bırakılır(116).

Televizyon muhabiri çekim ekibi ile birlikte çalışır.Pratikte,işle ilgilenen ne kadar çok kişi varsa,işi tamamlamak o kadar uzun sürer.En iyi ekip,muhabir,kameraman ve sesçiden oluşan üçlüdür.Her kişinin kendine özgü bir işi vardır.Çabuk davranılması gereken bir durumda deneyimli bir üçlü tek bir kişi gibi çalışabilir.Muhabir,ekibin yapımcı ve yönetmeni gibidir.Görevin sınırlarına ve neyi nasıl anlatacağına o karar verir.Yalnızca bir gazeteci değil(görüşmeci ve yazar anlamında),aynı zamanda kamera karşısında bir oyuncu,çekimin nasıl yapılacağına karar veren bir yönetmen ve olayın bütün öğelerini toplayıp,yayın için hazır bir paket haline getiren bir yapımcıdır.Muhabir ,kameranın ve ses düzeninin sınırlılıklarını bilir,kurgucunun karşılaşılabileceği her sorunu önceden görür fakat onların deneyim ve bilgilerine dayanarak bazı kararları onlara bırakır(117).

Film ya da teyple çalışırken haberin nasıl izleneceğini planlama,kısmen de olsa haberi yazma ve üzerinde düşün-

(116)Hyde,1983,Ön.ver.,s.376

(117)Green,Ön.ver.,s.163;Robert Siller,Guide to Professional Radio and TV Newscasting(First edition.(n.p.):Tab Books,1972),s.134.

me ve ilkinin hatalı olması durumunda ikincisini kaydetme olanağı vardır.Canlı yayında,olaylar oluş anında verilir ve bu,haberlin üzerinde düşünme,metin yazma ve yeniden çekimi olanaksız duruma getirir.Haberi ayrıntılarıyla,doğru ve etkili bir şekilde doğaçtan verebilme yeteneğı,canlı haber yayınında başarılı olmanın anahtarıdır(118).

Dış haberlerde yabancı ajanslara bir noktada bağımlı olmak zorunluluğunu gidermek amacıyla,önemli olaylar yurt dışına televizyon merkezinden gönderilen ekipler tarafından izlenir.Bu ekibin en önemli kişisi muhabirdir.Yurt dışı muhabirinin görevli olarak gönderildiğı ülkede hem tüm dünyayı hem de kendi ülkesini ilgilendiren olayları televizyon izleyicisine doğru ve sistemli bir şekilde ifade edebilmesi için,muhabir olarak gittiğı ülkenin dilini bilmesi gerekir.Bazı ülke televizyonları,muhabir olarak yurt dışına yerleşen kişilerden yararlanmaktadırlar.Ancak,habercilik açısından bir ilerlemem sağlamak,muhabirlerin habercilikle ilgili bilgi ve birikimlerini değerlendirebilmelerine bağılıdır.

Gazetecilik eğitimi,bir muhabirin olayı çabucak kavramasını,potansiyel haber değeri hakkında yargıya varmasını, haberin dikkat çeken noktalarını ayırtedebilmesini ve halkın kavrayabileceğı bir şekilde bilgiyi sunmasını sağlar.Pekçok konuda bilgi sahibi olmak muhabirler ve özellikle canlı yayında muhabirlik yapanlar için önceden bellio lan bir koşuldur.Haberler,hükümeti ya da yüksek öğrenimi protesto eden bir gösterinden,hayvanat bahçesindeki soyu tükenmiş bir hayvanın doğumuna kadar pekçok konuda çeşitlilik gösterebilir.Soru ve yanıt şeklinde sunulan haberin içeriğı hakkında bilgili olarak konuşmak gerekir.Bu yüzden muhabirlerin,kendilerini ömür boyu öğrenci olarak kabul edip,kendileri için gerekli olan yayınları okuyup değerlendirebilmeleri,mesleki gelişimlerine büyük yarar sağlarBir televizyon sunucusu olarak muhabirden, ses bilgisi ve diksiyonu içeren konular hakkında bilgi sahibi olması beklenir ancak tüm bu özellikler ve düzgün bir dış görünüş,gazetecilik bilgisine göre ikinci planda yer alır.

Spor Programları Sunuculuğu

Televizyonda sporla ilgili konular,günün spor olaylarının haber olarak verilmesiyle,çeşitli spor olaylarının ve haberlerinin bilgilerinden derlenmiş bir magazin programıyla ya da spor etkinliklerinin canlı ya da bant yayınıyla sunulur(119).

Spor muhabirliği yapmak;spor naklen yayınının ve televizyon stüdyosunda sporla ilgili yorum ve görüşmelerden oluşan bir spor magazininin sunuculuğunu üstlenmek gibi görevleri yerine getirebilmek;sunuculuk eğitiminin yanı sıra, spor konusunda belli bir birikime sahip olmak,spora ilgi duy-mak ve sporla ilgil gelişmeleri izleyip değerlendirebilmekle mümkündür.

Bazı televizyon kuruluşlarında spor haberlerine,genel televizyon haberlerinin içinde yer verilir.Ancak spor haberlerini sunan kişi bir spor sunucusudur.Haber bültenlerini okuyan sunucular için ele alınan konular ve özellikler,spor haberlerini okuyan sunucular için de geçerlidir.Genel haber sunucusu ile spor sunucusu arasındaki ayrım,spor sunucusunun görevinin,spor haberlerini sunmakla sınırlandırılmış olmasıdır.

Spor Muhabirliği.-Televizyon spor muhabirleri,spor olayları ile ilgili görüşmeler yaparlar ve televizyon haber yayınlarının spor bölümü için banda alınmış malzeme hazırlarlar.Muhabirin işi genellikle,haberleri ya da sporla ilgili öğretici-eğlendirici birşey yazarken gerekli olan araçları toplama,seçme,düzeltilme ve organize etme gibi bölümlere ayrılır.Televizyon muhabirleri haberlerini spor karşılaşmalarıyla,fotoğraflarla,çeşitli gazete küpürleriyle zenginleştirerek,sözlerle resimlerin dengeli olarak birbirlerini tamamlamasını sağlamaya çalışır(120).

(119)Özön,Ön.ver.,s.281.

(120)Hyde,1983,Ön.ver.,s.427.

Bir spor karşılaşmasının öncesinde ve de sonunda sporcularla, antrenörlerle görüşmek spor muhabirleri için geçerli bir haber kaynağıdır. Sporcuların oyun öncesi zihinleri mazla doludur. Oyun sonrasında ise yorgunluktan konuşamazlar. Muhabir bu durumu gözönünde bulundurarak, sorularını kısa ve öz olarak sormaya çalışır. Sporcularla oyun tekniği veya çelişkili durumlarla ilgili olarak görüşür. Aynı şekilde antrenörlerle oyun başarısı, takımlar arası oyuncu değiş-tokuşu ya da oyuncunun gücü ve zayıf noktaları hakkında sorular sorar. Bazı spor muhabirleri takımlarla yolculuk yaparlar, soyunma odalarını ziyaret ederler, açılış partilerine, zafer kutlamalarına, kulüp yemeklerine davet edilirler. Bu gibi katılımlar takımları tanımak, onların çalışma koşullarını ve bunun sonucunda çıkardıkları oyunu değerlendirebilmek, muhabir açısından önemlidir (121).

Spor Naklen Yayın Sunuculuğu.—Kaynağından izleyiciye en çabuk, en seri iletim biçimi naklen yayındır. Kaynağından anında haber verebilme olanağı, yalnızca televizyon ve radyoda vardır. İzleyici, olayın her anından ya da bir spor karşılaşmasının skorundan haberdardır. Spor naklen yayınlarında amaç, yalnızca skor vermek değildir, o skurun nasıl alındığı, oyunun nasıl oynanmakta olduğu da önemlidir. Oyunun sonucunu ortaya çıkaran nedenleri ve niçinleri de yanıtlamak ve oyunun tekniğinden söz etmek gerekir (122).

Naklen yayınlarda, olayın içine izleyici de katılır. Bu nedenle olayı en iyi biçimde yansıtmaya yollarının iyi değerlendirilmesi gerekir. Televizyonda bu değerlendirme iyi seçilmiş görüntünün sesle desteklenmesidir. Anlatım sırasında izleyiciye olayla ilgili ya da genel bilgiler aktarılacak, böylece bilgilendirme yoluna gidilecektir. İzleyici, oyunun skoru ve gelişiminin yanı sıra, oyunun yıldızları, oyun tekniği, anlayışı ve kurallarıyla ilgili genel bilgi edinecek, yerine göre gelişen durumların aydınlatılmasıyla, ilgilendiği spor dalıy-

(121) Doğan Yıldız, Spikerlik ve Futbol Anlatımı (İstanbul: Ser Yayınları, 1986), s. 144.

(122) Aynı, s. 145.

la ilgili bilgisi daha da gelişebilecektir. Bu durum, yetişmekte olan genç sporculara eğitimde bir yardımcı durumundadır. Spor programlarının bu gibi amaçları yerine getirebilmesi, sunucunun başarısıyla doğrudan ilgilidir.

Futbol, basketbol, hentbol, yüzme, boks, güreş gibi birçok spor dalına, televizyon naklen yayınlarında yer verilir. Oyunları, maçları ve yarışmaları, koşu, atletizm gibi spor olaylarını naklen anlatan kişi spor naklen yayın sunucusudur(123).

Bazı spor sunucularının ayrıntılı olarak bir ya da daha fazla spor dalıyla ilgilenmeleri, oyuncularını tanıma işlerini ve oyunu anlatmayı kolaylaştırır. Başarılı bir spor yayınının anahtarı, hazırlık yapmaktır. Sunucunun yayına hazırlık amacıyla, "takım veya oyuncu hangi konumda?", "bu maçta ilginç bir rekabet var mı?", "hava durumu oyunu nasıl etkileyebilir?", "ev sahibi takımın avantajı var mı?", "bu takımlar son sezonu ve birkaç yılı nasıl geçirmişler?"... şeklinde kendi kendine soracağı sorular, renkli bir oyun sunuşu sağlar(124).

Sunucu, takımlardan en az birini tanımadığı bir oyunu sunmaya hazırlanırken birtakım kaynaklardan yararlanır. Bu kaynaklar; takım basın sözcüleri, resmi yıllıklar ve gazete yazılarıdır. Profesyonel takımların sunucuya verdiği yıllıklar, O'nun için en kapsamlı bilgi kaynaklarıdır. Bu yıllıklarda her oyuncunun spor yaşamı ayrıntılı olarak belirtilmiş, tanımayı kolaylaştırmak için her oyuncunun resmi eklenmiştir(125).

Sunucu için hazırlık, bütün oyuncuların adlarıyla, numaralarıyla ve mümkünse görüşleriyle ezberlemeyi kapsar, bir oyun boyunca gerekli olabileceği düşünülen bilgilerin not alınmasını da içerir. Oyuncuların adlarının söylenişi ile ilgili bir çelişki varsa, takım kaptanı ya da antrenörle birlikte kontrol edilir. Sunucunun, oyun öncesi oyuncularla birkaç dakika konuşması, oyunu anlatmadaki etkinliğini, oyuncuların neler duyduğunu anlayarak daha da arttırır. Sunucunun, kabinine oyun saatinden önce girmesi, oyun boyunca kullanmayı düşündü-

(123) Hyde, 1983, Ön.ver., s.432.

(124) Yıldız, Ön.ver., s.150.

(125) Hyde, 1983, Ön.ver., s.433.

gü tüm araçları yerleştirmesine yarar, oyun öncesi tuttuğu notları gözden geçirir. Oyun öncesi tutulan notlar, iki ayrı durumda kullanımı amaçlar. Yayına başlarken ilk sözcükler çok önemlidir. İlk sözcükler sonrası, anlatımın akıp gittiği görülür. Yayına girildiğinde oyun başlamamışsa, önceden hazırlanan birkaç giriş tümcesi okunarak yayına girilir. Bu şekilde yayına hangi sözcüklerle girileceğini kestirememeye durumu ortadan kaldırılır. Topun dışarıya çıktığı, oyundan atılma, sakatlık, oyuncu değişikliği gibi durumlarda, hakemin verdiği bir karar sonrası takımlardan biri atış için hazırlık yaparken ortaya çıkan boşluklarda değerlendirilebilecek notlar tutulur. Ayrıca, sunucu arşiv zenginliğine dayalı bazı kıyaslamalı rakamsal bilgiler de verir: "...takımı, ilk dört haftada altı gol yemesine karşılık, sonraki haftada hiç gol yemedi" ya da "geçen sezon boyu sadece iki yenilgi almasına karşılık, bu sezon ilk on maçın dördünü yenik bitirdi"... gibi (126).

Sunucu, maç sırasında da notlar tutar. Maçın akışı sırasındaki olayları sonraki dakikalarda hatırlamak, tekrarlamak ve genel bir yorumla bu notların getirdiği bilgilerle anlatımı pekiştirmek gerekebilir.

Boks, tenis, buz dansı, kayak ve jimnastik gibi spor dalları yarışmacıyı tanımak yönünden sorun taşımaz. Çünkü bu spor dalları bir ya da iki kişiliktir. Fakat bu sporların çoğu da kapsamlı bilgi gerektirir. İzleyiciler de sunucularında açıklamaya beklerler. Boks, golf, tenis gibi sporların, bu sporu hiç yapmamış olabilen fakat bunlar hakkında bilgisi olan sunucular tarafından anlatılması daha doğrudur.

Televizyon yayınında görüntü ekrana gelinceye dek sorumlu kişi, yönetmendir. Görüntü ekrana yandıktan sonra izleyici karşısında bu sorumluluğu sunucu taşır.

Spor olaylarının anlatımında her sunucu, kendine göre bir plan yapar ve durum elverirse bunu uygular. Planda giriş, yayının akışı ve sonuç vardır. Sunucu, yayına nasıl gireceğini ve neler söyleyeceğini tasarlar. Eğer, yayına karşılaşma önce-

si ya da karşılaşmanın başladığı anda bağlanılacaksa, klasik bazı deyimlere başvurulur. Genellikle, anlatım kişiliğine, olgunluğuna ulaşmış sunucular, kendilerine özgü tümcelerle yayına başlarlar. Bu, onların bir anlamda imzalarıdır(128).

Yayına iyi başlamak, o yayının niteliği bakımından önem taşır. Yayına girişin sade, doğal, derli toplu olması yeğlenir. Girişin biçimi ve süresi değişkendir. Örneğin; bir futbol maçının başlangıcında yayına girildiyse, süre ve skor anonsu olmaz. Ama maç ilerleyen dakikalarında yayına girilirse, eğer o anda gole çok yakın bir durum yaşanmıyorsa, skor ve dakika ile başlanır. Ardından maçın anlatımına geçilir. İlk anda, eğer varsa, gol ya da gollerin oluşumu, gol öncelerinin gelişimi yansıtılır. Çok önemli bir durum varsa, o da belirtilir. Yayına maç öncesi başlanılmışsa, maç başlama anına kadar geçen süreyi, sunucu değerlendirir. Yayına başlanıldığında, görüntü ekrana geldikten sonra, yaklaşık 10" kadar beklenir. Buna "görüntünün kendini kabul ettirmesi" denir. Sunucu, maç başlamadan önce, maçın hangi takımlar arasında, hangi kentte ve stadda oynandığını ve önemini vurguladıktan sonra hakemleri ve iki takımın kadrolarını verir. Naklen yayından önce genellikle sunucuyla yönetmen bir görüşme yaparak, birbirlerinden istekleri ve özel durumlar üzerine konuşup, değişik konularda görüş birliğine vardıktan sonra, yayının görüntü akış biçimini yönetmen belirler. Yayında komutları yönetmen verir. Bir karışıklığa yol açmaması için, sunucu yönetmenin sesini tanır(129).

Tribündeki izleyici, spor olayının içindedir. Olayı canlı, zengin ve renkli ortamında yaşama olanağına sahiptir. Televizyon izleyicileri, yönetmenin isteği, kameramanın görüşü ve yeteneği ölçüsünde, belirli bir çerçeve içinde olayı görebilecekler ve o ölçüde de katılabileceklerdir. Sunucunun görev değerlendirmesinde izleyicinin görüş alanını bu çerçeve dışına çıkarabilmekte vardır. Bunun için sunucu, kendisini sürekli uyanık olmak, kavrayıcı ve hangi noktaları görüntü dışından ekrana taşıyacağını iyi bilmek zorunda hisseder.

(128) Yıldız, Ön. ver., s. 351.

(129) Aynı, s. 353.

Spor etkinliğini anlatan sunucu, olayı çok yönlü izler ve oyunun ayrıntılarına girmeye çalışır. Bu arada, anlatım yerinde önünde bulunan monitörü de sürekli gözler. Yayının görüntü akışı, yönetmenin görüşü ve isteği doğrultusunda belirlenir. Sunucu, görüntüye göre yönetmenin istediğini yorumlamaya çalışır. Örneğin; bir futbol maçı öncesi monitöre gelen görüntünün futbolcuların oyun alanına çıktıkları tünelin ağız kesimi olması nedeniyle, sunucu sonraki durumu anlayıp, ona göre anlatımda kullanılacak sözcükleri seçer ve kendini o duruma göre hazırlar. Sunucu, oyun alanının yan tarafında bir futbolcunun oyuna girme hazırlığında olduğunu görünce bir süre yönetmenin o görüntüyü yayına seçmesini bekler. Ama bir gecikme durumunda ya da kameramanın bu görüntüyü farkedemediğini anlarsa, bir oyuncu değişikliği olacağını ve belirleyebildiyse, oyuna girecek olan futbolcunun adını söyler. Bu, yönetmene gizli bir çağrıdır(130).

Bir spor karşılaşmasının ikinci yarısında, ilk yarıdan da söz edilir. İlk yarı skorunun tekrarlanması, varsa, golleri atanlar ve dakikaları, sakatlık ve öteki önemli anlarının hatırlatılması ve oyuncu değişikliği hakkında özet bilgi verilir.

Sunucunun izleyicilerine karşı sorumlulukları vardır. Spor sunucusu, spor olayını "sunmak", "eğlendirmek" ve "satmak" durumundadır. Sunucu, haberi tam ve doğru sunmaya, eğlendirici olarak zaman zaman ekran karşısındakilerin dikkatlerini oyun boyunca çekmeye ve bu ilgiyi sürdürmeye çalışır. "Satmak" ise, kendine güvenen bir sunucu olarak "spor satmak", izleyici ile doğal bir iletişim kurmak demektir(131).

Tarafsızlık, bir sunucu için spor karşılaşmasında çok önemlidir. Taraftarlık, sunucunun gözüönünde olan gerçek olayları görmesini engeller. Bir takıma ne kadar sempati duyulsa bile, taraftarlara oyunun açık, doğru ve tam anlatımını vermek sunucunun sorumluluğudur. Televizyon izleyicileri, sunucunun gördükleriyle karşılaştırabilir. Bu da kontrolsuz bir öznelli-

(130) Yıldız, Ön. ver., s. 359.

(131) Hyde, 1983, Ön. ver., s. 437.

ge yol açabilir.

Eğlence Programları Sunuculuğu

Eğlence programları, amacı eğlendirmek olan sözlü-sözsüz, müzikli-müziksiz gösteri unsurları içeren ve müziğin de yer aldığı programlardır(132).

Eğlence programları; spor programları dışında değişik türde yarışmalardan, hoşça vakit geçirten eğlenceli konuşmalardan, şarkıcıoyuncu gibi çeşitli kişilerle söyleşilerden, danslardan, kısa oyunlardan, komedilerden ve müzik gibi öğelerden oluşur(133).

Sunucu genellikle, bu tür programların vazgeçilmez kişisidir. Eğlence programının izleyiciler tarafından beğenilmesinde sunucunun önemli payı vardır. Bazı eğlence programları bu nedenle, pekçok kez sunucusunun adıyla anılır. Değişmez bir sunucunun kişiliğinde programın da kişilik kazandığı bir gerçektir. Eğlence programı sunucularının izleyiciyi etkilemelerindeki en önemli özellik, onların esprili bir yanları olmasıdır. Eğlence programlarının temelinde, günlük hayatın yorgunluğunun giderilmesi, kişilerde çalışma gücü ve isteğinin yaratılması, yaşama isteğinin güçlendirilmesi ve eğlendirirken de eğitmek amacı esas alınır. Bunun sonucu olarak; eğlence programı sunucusu, yapay ve zorlamadan uzak, karamsarlık ve umutsuzluğa yol açmayan, bıkıtırıcı ve tekdüze olmayan eğlence ve güldürü unsurlarına yer verir.

Yarışma Programları Sunuculuğu. Televizyonda yarışmalar ya eğlence programlarının bir ögesi olarak ya da tek başına bir program olarak yer alırlar. Yarışmalar, pekçok kişinin ilgisini çeker. Çünkü izleyicilerin de bir yarışmacı gibi, edilgen olarak katıldıkları bir program türü ya da programın bir parçasıdırlar.

Bilgi ya da yetenek yarışması biçiminde düzenlenen yarışmalar; bir ön elemenden geçirilerek seçilmiş olan yarışmacı-

(132) TRT 1985 Genel Yayın Planı (Ankara: Basılı Yayınlar Müdürlüğü Yayınları, 1985), s. 71.

(133) Guthrie Moir, Into Television (Edinburg: Pergamon Press, 1969), s. 61.

ların, soruları tek başlarına ya da grupla yanıtlandırmaları-
dayanır. Hangi biçimde olursa olsun, yarışmaların ciddi bir ha-
va yerine canlı, katılım sağlayan bir biçimde sunulması, eğlen-
dirme amacını yerine getirir. Yarışma programları genellikle,
stüdyoda seyircili olarak yapılır. Bazı yarışma programları
da ekran karşısındaki kişiyle telefon aracılığıyla bağlantı
kurarak yarışmaya katılmalarını sağlar, bu da programın canlı
olarak yayınlanmasını gerektirir. Bu bakımdan sunucu, yarışma-
cılarla, stüdyodaki ve ekran başındaki izleyicilerle iletişim
kurmak, canlı yayında program süresini ayarlamak durumundadır.
Böyle geniş bir sorumluluk alanı, yarışma programı sunucusunun
yarışmacılarla önceden prova yapmış olmasını, aynı anda birden
fazla yöne ve konuya dikkat etmesini, stüdyodaki disiplini
sağlayabilecek nitelikte olmasını gerektirir.

Yarışmacıların yarışma öncesi heyecanını gidermek, on-
ları tanımak amacıyla kısa sorular sorabilmek, yarışma soru-
larını anlaşılır bir biçimde okuyabilmek, yanıtları çabuk ve
doğru olarak değerlendirebilmek, yarışmacıların puan duruma-
rını belirli aralıklarla yinelenmek sunucusunun başlıca görev-
leri arasındadır. Yarışma sunucusu, sınav yapan bir öğretmen
gibi değil, arkadaşça bir tutum içindedir, tarafsızdır ve prog-
rama hakimdir(134).

Yarışma programlarında sunucusunun okuması değil, konuş-
ması esastır. Ancak yarışma soruları metinden okunabilir. Met-
ne bağlı kalmadan konuşan sunucular, kalıplaşmış tümceler ye-
rine, yarışmacıları rahatlatacak ve onlara güven verecek bir
biçimde konuşurlar. Aşağıda verilen örnek, TRT Televizyonu'nun
11.10.1985 tarihinde yayınlanan "Aileler Yarışıyor" programı
sunusunun sözlerinden alınmıştır:

"Soruya yanlış diye cevap verdiniz, yanlış yaptınız.
Çünkü sorunun cevabını doğru diye vermeliydiniz".

Bu programın sunucusu, bir radyo haber spikeri. Tele-
vizyon sunucusu olabilecek nitelikleri taşıyor. Bu yüzden

(134) Gerald Millerson, Effective TV Production (Second
edition. London: Focal Press, 1984), s. 170.

yarışma sorularını okumanın dışında, diğer sözlerini de metinden okuyor. Doğaştan konuştuğunda ise, kurduğu tümcelerdeki anlam bozuluyor.

Eğlence programı kapsamı içerisinde yer alan söyleşiler de, genellikle programa şarkı söylemek için katılan kişilerle görüşülür. Bu kısa söyleşilerde amaç, sanatçının ilginç veya bilinmeyen bir yönünü ortaya çıkarmak ve seslendireceği şarkıları izleyiciye duyurmaktır. Söyleşilerde izleyiciye, hoşça vakit geçirtmek amacı güdüldüğünden, sıkıcı sayılabilecek türde konulara yer verilmez. Bu türde konuların programda yer alması durumunda, konuyla ilgili konuklarla çok kısa bir söyleşi yapılır.

Eğlence programı sunucusu, ses ve diksiyon bilgisinin yanında, herşeyden önce dinamik ve espri yeteneğine sahip bir kişiliktir. Bir haber sunucusunu, eğlence programını sunarken düşünmek bile kişilere ters gelir. Çünkü ikisi de sunuş biçimleri açısından farklılık gösterirler. Haber sunucusu, masada haberleri okur, ağırbaşlı ve ciddidir. Eğlence programı sunucusu ise espriler yapar, bazen dans eder, şarkı söyler, gerektiğinde rol yapar. Bu yüzden birçok eğlence programı sunucusu oyunculuk yeteneğine de sahiptir.

Müzik Programları Sunuculuğu

Müzik programlarının içeriği ve müzik seçimi, yapımcı tarafından belirlenir. Burada sunucuya düşen görev, en doğru biçimde, müziği icra edecek olan kişiyi sunmak, gerekiyorsa eserin bestecisi ve söz yazarı hakkında bilgi vermektir. Bazı sunucuların bir ya da daha fazla müzik türü hakkında bilgilerin vardır. Bu sunucuları müzik programının içeriğinde de söz sahibidirler. Hangi müzik parçalarının çalınacağına, müzisyenlerle söyleşi yapılıp yapılmayacağına program yapımcısı ile birlikte karar verirler. Bazen yapımcı işini üstlenen sunucular da vardır.

Görüşme ve açık oturumlarda sunucular tarafından gözönünde bulundurulmuş noktalar, müzik sunucuları için de geçerlidir. Bir müzik türü hakkında hazırlıksız konuşabilmek, müzik sanatçısına anlamlı ve kendi alanıyla ilgili sorular sorabilmek belli bir müzik bilgisi gerektirir. Eğer sunucu, klasik mü-

zik programlarını sunuyorsa,müziğin önemi hakkında genel bir bilgiye,klasik müzik terimlerinin anlamlarını ve doğru söylenişlerini öğrenmeye gereksinimi vardır.Bu bilgiler kişiyi ilgilendiği müzik dalında yetkin kılar(135).

Müzik programın sunucusu,müzik dünyasındaki gelişmeleri de izler.Örneğin,bir pop müzik sunucusu,bu alanda ün yapmış kişileri tanır,listebaşı parçaları takip eder ve sevilen şarkılara yer verir.

Müzik sunuculuğu,yalnızca bestecileri,söz yazarlarını ve şarkıcıları tanımak değil,aynı zamanda belirli bir türdeki terimlerin anlamlarını, doğru söylenişlerini bilmek ve yabancı sanatçıların da adlarının doğru okunuşlarını öğrenmek ve hangi tür müzikte hangi çalgıların çalındığını bilmek,onları seslerinden tanımaktır.Orkestra üyelerini çalgılarıyla birlikte tanıtan bin sunucunun,"viyola" derken,keman çalan kişiyi göstermesi bu bilgisizlikten kaynaklanır.

Müzik sunucuları,müzikle ilgili kaynak kitaplardan da yararlanır.Müzik sözlükleri,müzisyenler ve müzik sanatı ile ilgili kitaplar ve ansiklopediler müzik sunucularının başvuru kaynaklarıdır.

Görüşme ve Açık Oturum Sunuculuğu

Görüşme ve açık oturumlar televizyon yayınlarında kitale iletişiminin en yaygın kullanılma biçimi olarak görülmektedirler.İlk çağlardan bu yana insanlar en etkin biçimde,yüz yüze gelerek birbirlerine duygularını ve düşüncelerini anlatma yöntemlerini kullanmışlardır.Bu nedenle televizyonda bu tür programlar,bu doğal uygulama biçiminin ve alışkanlığının sürdürüldüğü bir kitle iletişim yöntemi

Görüşmeler,herhangi bir kimsenin belirli konulardaki görüşlerini sorular sorarak öğrenmek amacıyla yapılır.Görüşmeler,kendi başına bir program olabildiği gibi,birçok program türü içinde de kullanılabilir.Örneğin;haberler,spor olayları,bilim programları,müzik-eğlence programları...gibi.Görüşmeler,her türlü konuşma programlarının merkezidir."Görüş-

me" sözcüğü burada,İngilizce'deki "interview" sözcüğünün karşılığı olarak kullanılmıştır.Türkçe'de bu kavramı karşılamak üzere,"mülakat" ve "röportaj" sözcükleri de kullanılır.

"Görüşme"den,yalnızca haberlerde adı geçen kişilere soru sorup yanıt alınmasını değil,herhangi bir program sunucusu ile programa katılan konuklar arasındaki konuşmaları da anlamak gerekir(137).

Açık oturumlar ise,bir yöneticinin yönetiminde,belirli bir konunun uzmanlar,ilgililer arasında tartışılıp,aydınlatılmasını amaçlayan programlardır(138).Açık oturum yöneticisi,açık oturumun düzenli olarak yürümesini sağlayan,izleyici adına sorular soran,oturumun yönünden sapmamasını gözetmen ve görüşleri özetleyen kişidir(139).

"Yuvarlak masa" ve "panel" adıyla düzenlenen toplantılar da açık oturum niteliğindedir.

Açık oturumda tartışılacak olan konu;sanat,hukuk,sağlık,eğitim,kalkınma,ekonomi,yönetim ve benzerleri ile ilgili bir sorun olabilir.Bu tartışmalarda önemli olan konunun türü değil,geniş bir izleyici topluluğunu ilgilendirir nitelikte olmasıdır(140).

Televizyonda yayınlanan açık oturum ve görüşmelerin halkı aydınlatma,kamuoyu oluşturma açısından önemli yararları vardır.Bu tür programlar halk üzerinde büyük etki yapar.Ayrıca çözüm bekleyen bir sorunun,çok sayıda izleyici karşısında tartışılması ve böylece yöneticilerin dikkatini çekmesi önem taşır.Yöneticilerin,televizyonun birtakım sorunları bu biçimde ele almasıyla,onlara eğilmelerini sağladığı bir gerçektir(141).

Açık oturumlar stüdyoda,bir yönetici ile birkaç tartışmacının katılmasıyla yapılır.Bu tür programlar doğal bir akış niteliği taşıdığı için senaryo gerektirmezler ancak bu yüz-

(137)Stuart Hyde,Televizyon ve Radyoda Görüşme Tekniği.Çeviren:Faruk Kalkan(Ankara:TRT Televizyon Dairesi Eğitim Yayınları,1975),s.5.

(138)Özön,Ön.ver.,s.3.

(139)Aynı.

(140)Şimşek,Ön.ver., s.196.

(141)Aynı.

den,dikkatli bir planlamayı ve zamanlamayı gerektirirler. Açık oturumun istenilen doğrultuda ve aksaksız bir biçimde sürmesinde yöneticiye önemli görevler düşer(142).

İyi bir yönetici;Türkçe'yi iyi kullanma yetisine sahip,söyleyişi düzgün olan,konuya hakim olup,tartışmayı odak noktasında tutabilen kişidir.Tartışılacak sorunu açık bir dille izleyicilere sunar,açık oturuma katılan kişileri yetki ve sorumluluk alanlarını belirterek tanıtır.Tartışmada kaçar dakika konuşulacağı,tartışma süresi gibi uyulması gereken kuralları konuklara anlatır.Konuklara sırayla söz verir.Süresini aşan ya da konu dışına çıkan tartışmacıları uyararak,program için saptanan sürenin aşılmamasına özen gösterir.Oturuma katılanlara her soru soruşta adlarını söyleyerek izleyicilerin yanlış anlamalarını önler.Yeterince açıklığa kavuşmayan noktalarda tartışmacılara gerekli soruları yöneltir.Zamanı gelince,tartışmanın sonucunu birkaç tümceyle özetleyip oturumu kapatır(143).

Görüşmeler,gerçekler hakkında izleyicileri aydınlatır. Görüşme yapılan insan tipleri genel olarak üçe ayrılır;

- Uzmanlar ya da bir konuda özel bilgi sahibi olanlar,
- Ünlü kişiler,
- Evlerindeki,iş yerlerindeki,sokaktaki sıradan insanlar(144).

Uzmanlarla,kendi alanlarıyla ilgili bilgi edinmek,bir takım sorunların açıklığa kavuşmasında onların bilgilerine başvurmak amacıyla görüşmeler yapılır.Ünlü kişilerle yapılan görüşmelerde amaç,onları halka gerçek yönleriyle tanıtmaktır. Halkla,onları doğrudan etkileyen olaylar hakkında tepki ve düşüncelerini öğrenmek,bazı haber olayları hakkında tanıklık etmelerini istemek amacıyla görüşmeler yapılır(145).

Görüşmeler ve açık oturumlar çekim öncesi fazla bir

(142)Moir,Ön.ver.,s.62.

(143)Şimşek,Ön.ver.,s.197;Hyde,1983,Ön.ver.,s.287.

(144)Lewis,Ön.ver.,s.40.

(145)Aynı,s.41.

hazırlık gerektirmezler.Senaryo sorunu yoktur.Kişilerin tam olarak neler konuşacağı belli değildir.Sunucunun,konu hakkında bir ön hazırlığı olsa bile,doğaçtan konuşma yeteneğine sahip olması görüşmeyi canlı kılar(146).

Diğer televizyon programları gibi görüşmeler de stüdyoda ya da stüdyo dışında yapılabilir.Canlı yayınlar,açık oturumlar için de söz konusudur.

Stüdyo dışında yapılan görüşmeler daha kısa sürelidir.Örneğin muhabir,bir trafik kazasının olduğu yerde tanıklarla görüşürken onların isimlerini sormak gereğini duymayabilir.Yalnızca olay hakkında bilgi alır.Stüdyoda yapılan görüşmeler konuların daha ayrıntılı olarak ele alınmasını sağlar.

Görüşmeyi yapacak sunucu ya da açık oturum yöneticisi, önce konu hakkında bir araştırma yapar.Bu araştırma,görüşmenin ya da açık oturumun uzunluğunu,tek bir sorun üstünde mi durulacağını,yoksa birden fazla tartışma konularının mı ele alınacağı hakkında sunucuya bilgi verir.

Görüşülecek olan konunun özgeçmişi,meslek ve iş hayatındaki başarıları,tutum,davranış ve inançları,görüşme yapılacak konu ile ilgisi araştırılır.Konunun ünlü bir kişi olması araştırma işini kolaylaştırır.Sunucunun kişiliği,görüşme biçimi,iyi bir program düzeni ve kusursuz zaman ayarlaması, önceden iyi hazırlanılmamış bir görüşmeyi başarısızlıktan kurtaramaz(147).

Konukların birçoğu televizyon ortamına alışkın değildir.Onların rahatlamasını sağlamak için yayın öncesi,sunucu ile aralarında bir yakınlaşma sağlanır.Bu amaçla konuk ya da konuklar sunucu tarafından,program yapımına katılan kişilerle tanıştırılır,program yapımı ile ilgili bilgi verilir.Bu ön bilgiler aynı zamanda programın yapılışı sırasında herhangi bir aksama ya da gecikme olması halinde,konunun daha anlayışlı davranmasını sağlar.

Yayına geçmeden önce sunucunun,konukla arasında geçen konuşmalara program sırasında atıf yapması,izleyicilerde tartışmanın dışında kalınmış duygusunu yaratacaktır.İzleyiciler

(146)Moir,Ön.ver.,s.62.

(147)Hyde,1983,Ön.ver.,s.289.

görüşmenin tümüne katılmak isteyecekler,yoksa,büyük bölümü aslında bitmiş havasını veren bir görüşmeyi pek sevmeyeceklerdir.

Yayıncılar genellikle kendi alanında bilgili ve sorumlu olduğunu bildikleri kişileri konuk olarak seçerler.Tabii,seçilen kişinin niçin bu konuda konuşturulduğunu izleyici bilmek ister.Bu yüzden sunucu,görüşmenin başlarında,konuşmanın kimliğini ve yetki alanını açıklar.İzleyici,konuşmacının yetki alanını bildiğinde onun söylediklerini daha anlamlı olarak değerlendirebilir.

Yayın sırasında dolaylı olarak konuşanın adı ve yetki alanı yeniden belirtilir.Eğer konuk herkesçe tanınıyorsa,adını sık sık tekrar etmeye gerek duyulmaz.

Bazı konuklar(özellikle politikacılar),sorulan sorulara önceden tasarladıkları basma kalıp yanıtlar verirler.Sunucu,karşısındakini konuşturmak için kendisinden birşeyler katmak zorundadır.Burada sunucunun,konu ile ve konukla ilgili bilgisi ve doğaçtan konuşma yeteneği kendisine çok yarar sağlar.Sunucu sonunda,konuşanın asıl inançlarını,düşüncelerini ortaya koymayı sağlayabilirse ve konuşanın önceden söyledikleri ile son söyledikleri arasında bir çelişki varsa,konukla alay etmeye kalkışmak,konuşanın sunucuya sağladığı bu ayrıcalığı kötüye kullanması anlamına geldiği için yerinde bir davranış sayılmaz.

Sunucunun kararlı olması,kaçamak yanıtlarla yetinmemesi ve konuyu,yeni birşeyler çıkmayacağına inandığı zamana kadar ele alması,o duruma gelince de,aynı alanda sorular sormayı bırakıp,konuyu başka yöne kaydırması gerekliliği söz konusudur.Kamuoyunca tanınan kişiler,özellikle politikacılar,genellikle çelişkili demeçler verirler.Görüşme sırasında iyi bir diyalog kurmak için bu çelişkilerden yararlanılır.

Televizyonda görüşmeyi yürütecek olan sunucu,bir eleştirmen değil,yalnızca görüştüğü kişiden bilgi alacak bir gazeteci gibidir.Bu yüzden onların da gazeteciler gibi gerçekler ile düşünceleri araştırmaya çalışması,kendi önyargılarını bir yana itip,değişik görüşleri yansıtan soruları sorması

beklenir(148).

Görüşmecinin, izleyicileri konuktan daha çok ilgilen-
dirmesi ender görülen bir durumdur. Çok ünlü, kıvrak zekalı,
esprili bir görüşmeci bütün dikkatleri üzerine çekebilir ve
izleyiciler de bundan hoşlanabilir. Fakat genellikle konuğu
devreden çıkarmak görüşmenin amacına aykırıdır.

Anında yapılan görüşmelerde, giriş ve sonuç bölümleri-
ni yazmaya olanak yoktur. Fakat önceden tasarlanmış bir görüş-
me için giriş ve sonuç bölümlerinin önceden yazılması, sunucu-
nun, görüşmenin akışını daha dikkatle izlemesini sağlar. Eğer
görüşme önceden tasarlanıp uzunluğu belirlenirse, tartışma gi-
dererek bir doruğa yükselir. Ancak, önceden hazırlanan sorulara
tamamen bağlı kalmak ve sorulacak soruları önceden konuğa
vermek, programın bütün doğallığını bozar. Bu yüzden konuğa ge-
nel olarak hangi konulara değinileceği önceden söylenir, hat-
ta ilk sorulacak sorunun özü de açıklanabilir. Bu, konuğun so-
ruları yanıtlamaya başlamasını ve sadede gelmesini kolaylaş-
tırır. Tartışma sırasında doğal olarak ortaya çıkan sorular,
önceden hazırlanan sorulardan daha ilginçse, hazır sorulardan
vazgeçilir. Sunucu bir sonraki soru için her zaman hazırlıklı
durumdur. Fakat bu onun, konuğun verdiği yanıtları dikkatle
dinlemesine engel değildir. O andaki tartışmayı unutmadan bir
sonraki soruyu düşünebilme yeteneği ancak deneyimle kazanı-
lır(149).

İyi bir görüşmeci, izleyicisinin öğrenmek istediği ama
bunun farkında olmadığı şeyleri ortaya çıkarabilen kişidir.
Bu yüzden sorularının herkesçe anlaşılır olmasının yanısıra,
sıradan bir kişinin pek düşünemeyeceği türden sorular sorar.

Görüşmeler, açık oturumlar, genellikle saptanan zaman-
dan önce bitmez. Ama sunucu, programı "zamanımız kalmadı" tüm-
cesiyle bitirmek istemez. Çünkü bir programı zamanında bitir-
mek, verilen süreyi aşmamak yayının genel akışının bozulmama-
sını sağlar.

(148) Swallow, Ön. ver., s. 34.

(149) Hyde, 1983, Ön. ver., s. 300.

Görüşmeyi yürüten sunucu ne kadar özenli davransa da görüşülen kişi ne kadar uygar olsa da, görüşme önceden hazırlanmadığı, kendiliğinden geliştiği için, her an için bir kişilik çarpışmasının doğması olanağı vardır(150).Görüşmeyi yapan ek sorularla konuyu derinlemesine inceleme çabasına girebilir, görüşülen kişi buna karşı direnebilir.Görüşmecinin bu durumu önlemek için yapacağı şey, en uygun soruyu sorup, yanıt almaya çalışmasıdır.

(150)Swallow,Ön.ver.,s.34.

Kişilik Özellikleri	Ses	Sözlü Anlatım	Duruş	Yüz İfadesi	Makyaj giyim	Araç Kullanımı
•Ciddi •Tarafsız •Saygılı	•Orta yükseklikte •Olgun bir ses rengi	•İmla ve nokta talamaya özen •Anons metnine bağlı kalma	•Oturarak •Kameraya dönük	•Dramatik ifadeden kaçınma	•Doğal görünümüne uygun makyaj •Ortalama giyim tarzı	•Mikrofon •Prompter

Tablo 11.Haber Programları Snuculuğunda Temel Nitelikler 75
(İkinci bölüm muhabirlere aittir)

Kişilik Özellikleri	Ses	Sözlü Anlatım	Duruş	Yüz İfadesi	Makyaj Giyim	Araç Kullanımı
.Ciddi .Taraftısız .İkna edici .Saygın	.Orta yükseklikte .Olgun bir ses rengi	.İmla ve noktalamaya özen. .Doğaçtan konuşabilme yeteneği .Yorumsuzluk .Geçerli ve anlaşılır bir dil .Savaş, olağan üstü hal gibi durumlar da, ulusal haberlerle, uluslararası çıkarları koruyan metinlerde yorum söz konusu. .Haber bültenlerinde metne bağlı olarak okuma.	.Oturarak .Ayakta .Kameraya dönük	.Dramatik ifadeden kaçınma .Samimi .Olumlu	.Doğal görünümüne uygun makyaj .Ortalama giyim tarzı	.Prompter .Mikrofon .Telefon .Dia
.Ciddi .Taraftısız .Bazır yorum yapabilen .İkna edici .Saygın	.Orta yükseklikte .Olgun bir ses rengi	.İmla ve noktalamaya özen .Doğaçtan konuşabilme .Geçerli ve anlaşılır bir dil	.Ayakta .Oturarak .Kameraya dönük .Diğer kişilere düşük koordinasyon kurabilme yeteneği	.Dramatik ifadeden kaçınma .Samimi .Olumlu	.Doğal görünümüne uygun makyaj .Ortalama giyim tarzı	.Mikrofon .Prompter .Notlardan yararlanma

Tablo III.Spor Programları Sunuculuğunda Temel Nitelikler
(Spor Naklen Yayın Sunuculuğu Açısından)

Kişilik Özellikleri	Ses	Sözlü Anlatım	Duruş	Yüz İfadesi	Makyaj Giyim	Araç Kullanımı
.Ciddi .Tarafsız .İnandırıcı .Saygın .Bazen yorum yapabilen	.Orta yükseklikte bir ton, yerine göre pes ve tiz durumlara da geçimmektedir.	.İmla ve nokta talamaya özen .Doğaçtan konuşma yeteneği .Geçerli ve anlaşılır bir dil .Spor etkinliğine özgü deyimleri kullanma .Coşkulu bir anlatım .Bir spor karşılaşmasının akışı içinde bir oluşumun gittikçe artan bir güçle anlatılması gerektiğinde ton değişikliği .Voice over	.Naklen yayınlarda sunucu kabiniinde oturur .Anlatımın rahat olması açısından bazen ayakta da durulur	-	-	.Kulaklıklılı .mikrofon .Çıkış monitörü .Notlardan yararlanma

Tablo IV. Excellence Programları Sunuculuğunda
Temel Nitelikler

Kişilik Özellikleri	Ses	Sözlü Anlatım	Duruş	Yüz İfadesi	Makyaj Giyim	Araç Kullanımı
.Sempatik .Mizah yeteneği .Oyuncululuğa yatkınlık .Stüdyodaki konuklarla iletişim kurabilme .ve programı denetim altında tutabilme	.Orta yükseklikte, gerektiğinde yüksek sesle konuşabilen .Olgun bir ses rengi	.İmla ve noktalamaya özen .Doğaçtan konuşma yeteneği .Geçerli, anlaşılır bir dil	.Oturarak .Daha çok ayakta .Kameraya dönük .Stüdyodaki konuklara dönük	.Gerektiğinde dramatik bir ifade .Samimi .Canlı .Neşeli	.Excellence programının ortamına uygun bir giyim ve makyaj	.Mikrofon .Telefon .Dia .Notlardan yararlanma .Başka araç ve gereç kullanma .serbestliği ve becerisi

Tablo V.Müzik Programları Sunuculuğunda
Temel Nitelikler

Kişilik Özellikleri	Ses	Sözlü Anlatım	Duruş	Yüz İfadesi	Makyaj Giyim	Araç Kullanımı
.Sempatik .Sunulan müzik türüne göre canlı, neşeli... .Bazen yorum yapabilen .Stüdyodaki konuklarlailekişim kurabilen ve programı denetim altındada tutabilen	.Orta yükseklikte .Olgun bir ses rengi .Sunulan müzik türüne göre, tatlı ve yavaş anlatımda tonunun biraz yüksekliği (sevgi ve şefkat), hafif sesle .Orta ton (düşünce ve heyecanda sesizlik), güçlü bir ses ve alçak ton (duygu ve düşüncede tutarlılık) .Müziğin niteliğine göre abartılı bir ton	.İmla ve noktaalamaya özen .Doğaçtan konuşabilme yeteneği .Geçerli ve anlaşılır bir dil	.Oturarak .Ayakta .Kameraya dönük .Salondaki izleyicilere ve sanatçılara dönük	.Gerçekliğin de dramatik bir ifade .Samimi .Çanlı .Neşeli	.Müzik türüne uygun makyaj ve giyim	.Mikrofon .Prompter .Notlardan yararlanma

Tablo VI. Görüşme ve Açık Oturum Sunuculuğunda
Temel Nitelikler

Kişilik Özellikleri	Ses	Sözlü Anlatım	Duruş	Yüz İfadesi	Makyaj Giyim	Araç Kullanımı
.Saygın .Tarafsız .Görüşme ya da açık oturumun konusuna göre ciddi ya da esprili .Konuklarla koordinasyon kurabilme yeteneği	.Orta yükseklikte .Olgun bir ses rengi	.İmla ve noktalamaya özen .Doğaçtan konuşabilme yeteneği .Gerektiğinde yorum yapabilen	.Açık oturumlarda oturarak .Görüşmelerde oturarak ya da ayakta .Kameraya dönük .Konuklara dönük	.Gerektiğinde de dramatik ifade .Samimi .Olumlu	.Doğal görünümüne uygun makyaj .Ortalama giyim tarzı	.Mikrofon .Telefon .Notlardan yararlanma

BÖLÜM IV

SONUÇ

"Televizyon Sunuculuğu" adlı bu çalışmada, sunucunun televizyon yayınındaki yeri, kişilik özellikleri, ekran karşısındaki hareketleri, ses ve diksiyon bilgisinin televizyon sunucusu açısından durumu ve çeşitli programlardaki sunucu özellikleri saptanmıştır.

Üç bölümden oluşan çalışmanın birinci bölümünde; televizyon sunuculuğuna bir geçiş yapmak amacıyla sözlü iletişimden söz edilmiş, sunuculuğa benzer mesleklerin sunucuyla karşılaştırılması yapılmış ve sunucunun önemi ortaya konmuştur. İkinci bölümde ise; televizyonun işlevleri ve bu işlevle ilgili olarak, sunucunun kitlelere sesleniş biçiminin farklılığı belirtilmiş ve sunucunun sahip olduğu genel özellikler ele alınmıştır. Bu özellikler; sunucunun kişiliği, giyimi, makyajı, beden yapısı, kullandığı ses aygıtının yapısı ve ses organlarının tanıtımı, solunumu, ses niteliği, diksiyon, anlatım yeteneği, metin okuma ve doğaçtan konuşma becerisidir. "Ekran uygunluk" konusunda ise; yüz ve vücut hareketleri, duruş, kamera ile ilişki, sunucunun televizyon yayın sistemindeki yeri, hatırlatma araç ve işaretlerinin kullanımı konusunda bilgiler verilmiştir. Üçüncü bölümde ise; sunuculuğun, programlara göre değişik özellikler gösterdiği gözönüne alınarak, sunuculuk, belli başlı uzmanlık alanlarına göre incelenmiş ve genel özellikler açısından farklılık gösteren sunucu özellikleri tablolar halinde verilmiştir. Televizyon sunuculuğu; yayın sunuculuğu, haber ve spor programları sunuculuğu, müzik-eğlence programları sunuculuğu ve görüşme ve açık oturum sunuculuğu olarak tek tek ele alınmıştır.

Televizyon programları ekipler tarafından gerçekleştirilir. Bu gerçekleştirmede teknolojinin olanaklarından yararlanma, programın izlenebilirliğini olumlu ya da olumsuz yönde etkiler. Bunun yanında, televizyon çalışanlarının konumu, seçimi, yetiştirilmesi ve genel olarak eğitimi, aracın gücünün

olumlu ya da olumsuz olarak yansması bakımından önemlidir. Aracı kullananların, araçla ilgili temel bilgilerden yoksunluğu, aracın gücünü belirli ölçüde azaltacak, insanlar üzerindeki olumsuz etkileri yüzünden zararlı bir duruma gelecektir. Tüm bu nedenlerden dolayı aracın yalnızca kendisini ele almak, insan unsurunu unutmak, araçtan beklentiler açısından yanlışlıklara, yanlışlıklara yol açacaktır(151). Televizyonda en önemli olması gereken kişilerden biri de sunucudur. Sunucu, gerektiğinde izleyici adına soru sorar, gerektiğinde fikir üretir ve bu fikirleri ya da bir başkası tarafından yazılan bir metni, bir bütünlük içerisinde sunar. Sunucunun birtakım özellikler taşımasının programın yapısını her yönüyle etkilediği sonucuna varılarak, televizyon sunuculuğunun nitelikleri şu şekilde verilebilir:

Hedef izleyicinin özelliklerine ve ulaşılmak istenen amaçlara göre program sunmak, sunuculuk mesleğinin gereklerini yerine getirebilmek için gerekli olan kişilik özelliklerini taşımak, konuşmanın tam olarak yerine getirilebilmesi için şart olan ses ve diksiyon eğitiminden geçmiş olmak ve sürekli alıştırmalar yaparak düzgün konuşma yeteneğini ve ses sağlığını kaybetmemek, sunucuların en önemli araçları sayılan mikrofonu ve hatırlatma araçlarını doğru olarak kullanmak, kamera karşısında doğal olmak ve stüdyo yönetmeninin uyarı işaretlerini bilmek, verimli bir çalışma elde edebilmek için ekip ile uyum içinde olmak, meslekte gelişme tutkusuna ve kendine olan güvenden doğan sadelik ve alçak gönüllülüğe sahip olmak, her program türünün gerektirdiği biçimde sunuculuk yapmak ve uzmanlaşılacak olan alana göre bir birikim sağlamak, yayın sırasında sürekli kendini kontrol etmek, anlatımı akış içinde denetleyebilmek, hata yapıp yapmadığını, sözcük seçiminde zorluk çekip çekmediğini, dudaklarının, solğunun, zihninin programın akışı ve temposuna uygun çabukluğu yerine getirmede yeterli olup olmadığını düşünmek.

(151) Zekeriya Kabadayı, "Televizyonda Programcı," İletişim, 4 (Ankara: A.İ.T.İ.A. Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Yüksek Okulu, 1982), s. 97.

En iyi eleştirmen sunucunun kendisidir.Bu,kamera karşısında sunucunun kendine hakim olmasını sağladığı gibi,bu sanatı öğrenen kişi anlatımdaki zayıf ve yetersiz yanlarını belirler ve bunları gidermeye çalışır.

Televizyon sunuculuğu hiç bir çaba göstermeden başarılabilecek bir iş değildir.Bu meslekte başarılı olabilmek, bir kültür birikimini ve sistemli bir eğitimi gerektirir.Bu bakımdan her televizyon kurumu kendi yapısı ve kuruluş ilkelerine göre bir eğitim modeli geliştirmek durumundadır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde,sunuculuğa ait temel ilke ve özellikle açısından tablolar halinde ele alınan her bir program türü sunucusunun nitelikleri,sunucuların program üzerindeki hakimiyetlerinde ve programda kendi varlıklarını hissettirmelerinde önemli rol oynar.Sözlü anlatımın,kişilik özelliklerinin,sesin,araç kullanımının,makyaj ve giyimin,yüz ifadesinin niteliği,sunucuların meslekteki saygınlıklarına ulaşmalarını sağlar.Sunucunun saygınlığı,inanılabilirliği,güvenilirliği ve izleyici tarafından sevilmesi,onun konusunda uzman olup olmadığı ve iletişim yetenekleri ile ilgilidir.

Bir sunucu için en önemli özellik,sunuşan programın içeriğine ve yapısına göre hatasız,düzgün ve doğru konuşmaktır.Televizyon sunucusu,inandırıcı olabilmek için okuduğu metni de görünüşü ile birlikte değerlendirebilmek durumundadır.Tüm bunlar için,kişilik bilinci,iletişim gücü,dünya görüşü, gerektiği durumlarda yaratıcılık ve mizah duyarlılığı vazgeçilmez koşuldur.

Sunuculuk alanında artık bir uzmanlaşma söz konusudur.Haber muhabirliği yapmak,eğlence programını sunmak ya da bir futbol maçı anlatımını üstlenmek birbirlerinden çok farklı alanlardır ve hepsi de özel bir ilgi ve bilgi sahibi olmayı gerektirirler.

Televizyonda,bunalım anlarında soğukkanlılığı elden bırakmayan,beklenmedik olayları ustalıkla yöneten pek az kişi vardır.Akıcı bir biçimde çabuk yazabilmek,güzel okuyabilmek,görüşmeleri etkili sürdürebilmek bu görevin istediği gereklerdir.İzleyici nasıl okuduğu haberleri sunucunun kendisinin seçtiğini sanıyorsa,diğer program sunucularını da

programın içeriğinden sorumlu tutar. Program sunucunun görüntüsüyle özdeşleştirilir. En iyi haber sunucularının okuyacakları haberleri yazmaları gibi eğlence programı, müzik programı, spor programı sunucuları, görüşme ve açık oturum yöneticileri de kapsanacak konularda etkilidirler. Haberleri ve anonsları okuyan sunuculardan ayrı olarak bu sunucular olayları sunmakla kısıtlanmazlar; tartışmaları yönetebilir, az da olsa kimi kez kendi görüşlerini de açıklayabilirler.

Programda görülen "değişmez" bir kişinin bulunması kimi yerlerde modası geçmiş bir yöntem sayılır. Ancak değişmez sunucu programa katılık değil, esneklik getirir. Kamera karşısındaki sunucu olayları istenilen şeye, istenilen yere teknik güçlükleri aşarak götürebilir. Programdaki değişmez sunucu, kişisel yakınlık sağlamada önemli bir etkidir. Değişmez sunucunun kişiliğinde program da bir kişilik kazanır.

KAYNAKÇA

- Adalı, Oya. Yüksek Öğretimde Sözlü ve Yazılı Anlatım. İzmir: Aydın Yayınevi, 1982.
- And, Metin. Türk Tiyatrosunun Evreleri. Ankara: Turhan Kitabevi, 1983.
- Aristoteles. Poetika. Çeviren: İsmail Tunalı. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1963.
- Aziz, Aysel. Radyo ve Televizyona Giriş. Genişletilmiş ikinci basım. Ankara: A.U. Siyasal Bilgiler Fakültesi, 1981.
- Baymur, Feriha. Genel Psikoloji. Dördüncü baskı. İstanbul: İnkılap ve Aka Kitabevi, 1978.
- Cilasun, Zafer. Spikerin El Kitabı. Ankara: TRT Merkez Program Dairesi Başkanlığı, 1964.
- Combes, Peter and John Tiffin. TV Production For Education. London: Focal Press, 1978.
- Domenach, Jean Marie. Politika ve Propaganda. Çeviren: Tahsin Yücel. İstanbul: Varlık Yayınları, 1969.
- Ellul, Jacques. Propaganda. New York: Vintage Books, 1973.
- Filozoflar Ansiklopedisi. Cilt II: 258. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1973.
- Gencan, Tahir Nejat. Dilbilgisi. İstanbul: Türk Dil Kurumu: 243, 1966.
- Gökberk, Macit. Felsefe Tarihi. Dördüncü basım. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1980.
- Green, Maury. Television News Anatomy and Process. California: Wadsworth Publishing Company, 1969.
- Halloran, James. "Televizyonun Toplum Üzerindeki Etkileri," Televizyonun Etkileri. Çeviren: Süheyl Gürbaşıkan. İstanbul: İstanbul Reklam, 1977.
- Hyde, Stuart. Television And Radio Announcing. Fourth edition. Boston: Houghton Mifflin Company, 1983.
- Hyde, Stuart. Televizyon ve Radyoda Görüşme Tekniği. Çeviren: Faruk Kalkan. Ankara: TRT Televizyon Dairesi Eğitim Yayınları, 1975.
- İlin, M ve E. Segal. İnsan Nasıl İnsan Oldu. Çeviren: Ahmet Zekerya. İstanbul: Yeni Dünya Yayınevi, 1979.
- Kabadaşı, Zekerya. "Televizyonda Programcı," İletişim, 4. Ankara: A.İ.T.İ.A. Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Yüksek Okulu, 1982.
- Kagan, Moissej. Güzellik Bilimi Olarak Estetik ve Sanat. Çeviren: Aziz Çalışlar. Birinci basım. (y.y.): Altın Kitaplar Yayınevi, 1982.

- Kantemir, Enise. Yazılı ve Sözlü Anlatım. Ankara: A.Ü. Eğitim Fakültesi, 1972.
- Katırcıoğlu, Veysel. Televizyon Spikerinin El Kitabı. Ankara: TRT Televizyon Daire Başkanlığı, 1975.
- Kehoe, Vincent. The Technique of Film and Television Make-Up. Revised edition. London: Focal Press, 1975.
- Lewis, Bruce. The Technique of Television Announcing. London: Focal Press, 1966.
- Meydan Larousse. Cilt II: 1015. İstanbul: Meydan Yayınevi, 1973.
- Milerson, Gerald. Effective TV Production. Second edition. London: Focal Press, 1984.
- Moir, Guthrie. Into Television. Eindhoven: Pergamon Press, 1969.
- Nutku, Özdemir. Sahne Bilgisi I. İstanbul: İzlem Yayınları, 1982.
- Özakman, Turgut. Radio Notları. Ankara: Basılı Yayınlar Müdürlüğü, 1969.
- Özön, Nijat. Sinema ve Televizyon Terimleri Sözlüğü. Ankara: Türk Dil Kurumu, 1981.
- Sarıoğlu, Güner. Televizyon. Ankara: A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi, 1976.
- Siller, Robert. Guide to Professional Radio and TV Newscasting. First edition. (n.p.): Tab Books, 1972.
- Swallow, Norman. Televizyonun Gerçek Gücü. Çeviren: Süheyl Gürbaşkan. İstanbul: İstanbul Reklam, 1973.
- Şimşek, Rasim. Türkçe Anlatım. Trabzon: T.C. Trabzon İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi, 1981.
- TRT 1985 Genel Yayın Planı. Ankara: Basılı Yayınlar Müdürlüğü, 1985.
- Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi. Cilt II: 289. İstanbul: Dergah Yayınları, 1977.
- Vardar, Berke ve diğerleri. Dilbilim ve Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü. Ankara: Türk Dil Kurumu, 1980.
- Yıldız, Doğan. Spikerlik ve Futbol Anlatımı. İstanbul: Ser Yayınları, 1986.
- Zettl, Herbert. Television Production Handbook. California: Wadsworth Publishing Company, 1984.
- Zülfikar, Hamza. Yüksek Öğretimde Türkçe Yazım ve Anlatım. Üçüncü baskı. Ankara: Gül Yayınevi, 1983.
- Esen, Selim. "Radio ve Televizyonda Röportaj," TRT Yayıncılık ve Haberleşme Dergisi. 116: 20-24, Kasım 1984.